

Messages

Egyházi zárandokútvonalak értékelése a Vas vármegyében és a Muravidéken élők észrevételei alapján

Tanulmány

2024.

A tanulmányt - a Messages SIHU00012 program keretében - elkészítette:

Sali Bernadett – projektmenedzser

Szekér Gabriella – szakmai koordinátor

Nagy Brigitta – szakmai asszisztens

Katona – Kiss Klaudia – pénzügyi menedzser

A Messages SIHU00012 projektet az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszírozza a Szlovénia – Magyarország Interreg program keretében.

Vas Vármegyei Önkormányzati Hivatal

2024.

Tartalom

Bevezető	5
Útkeresés: zarándoklat, elvonulás vagy kirándulás?	6
A magyar – szlovén határtérséget érintő nemzetközi zarándokútvonalak, zarándokhelyszínek bemutatása	8
Mária - út	8
Szent Márton út	12
Szent Jakab Zarándokút	16
Gyöngyök útja / Via margaritarum Nyugat	20
Zarándoklatok, zarándokhelyszínek Szlovéniában	22
A szlovének nemzeti Szűz Mária kegyhelyéhez – Brežje-be - vezető zarándoklatok	22
Marija Pomagaj Brežje / Segítő Szűz Mária Bazilikája	22
Mária zarándokútja, amely a szlovén és a horvát Mária-kegyhelyeket köti össze	23
A hetési települések zarándokhelyszínei	24
Radamos-i Mária egykori jelenésének zarándokhelye	24
Szent Vid - kút / Babakút	25
Lekérdezési módszertan bemutatása	27
Kérdőíves lekérdezés során beérkezett információk elemzése – Magyar oldal	30
Magyar felnőtt zarándokok kérdőíves lekérdezésének eredményei	30
Magyar diákok kérdőíves lekérdezésének eredményei	41
Kérdőíves lekérdezés során beérkezett információk elemzése – Szlovén oldal	48
Szlovén felnőtt zarándokok kérdőíves lekérdezésének eredményei	48
Szlovén diákok kérdőíves lekérdezésének eredményei	57
A felmérés során szerzett tapasztalatok és személyes interjúk összegzése:	64
Ajánlások és javaslatok az új zarándokútvonalak kialakításához:	66
Zárszó	69
Hivatkozások, felhasznált irodalom- és forrásjegyzék	70

Egyházi zarándokútvonalak értékelése a Vas vármegyében

és a Muravidéken élők észrevételei alapján

Jelen tanulmány célja, hogy meglévő zarándokútvonalak kialakításának, fenntartásának és használatának tapasztalatai alapján szakmai segítséget nyújtson népszerű és fenntartható zarándokútvonalak kialakításához.

A tanulmányban bemutatjuk a testi-lelki megújulást segítő zarándoklatok és kirándulások típusait, elemezzük a Vas vármegyét és a Muravidéket érintő zarándokútvonalakat, s javaslatokat teszünk zarándoklatok és zarándokutak fejlesztési irányaira. Ajánlásainak megalapozásához felhasználtuk a személyes interjúk során kapott észrevételeket, a vallási turizmussal foglalkozó online illetve nyomtatott tartalmakat, továbbá két országban és két korcsoport között 189 darab kérdőíves felmérést végeztünk, illetve 11 darab interjút folytattunk le turisztikai szakemberekkel, zarándokvezetőkkel és egyéb közreműködőkkel.

A tanulmány az *El nem mondott történetek - Zarándoklatok a szlovén-magyar határvidéken* projekt keretében, annak szakmai megalapozása érdekében készült. A rövid nevén MESSAGES projekt feladata egy olyan zarándokútvonal kialakítása, mely Boldog Brenner János (1931, Szombathely – 1957 Szentgotthárd-Zsida) és Isten Szolgája Halász Dániel (1903, Črenšovci – 1945, Hotiza) vértanú papok szellemiségét bemutatva összekapcsolja a szlovén - magyar határ régiót. A projekt különös figyelmet fordít a fiatalok és a helyi közösség bevonására, élő kapcsolatot teremtve a múlt és a jelen között, elősegítve a közös kulturális örökség megőrzését és továbbadását. A zarándokútvonal és a kapcsolódó kulturális ajánlatok így lehetőséget biztosítanak a két ország hívő lakosai és turistái számára, hogy együtt élhessék meg a zarándoklat testi, lelki és kulturális élményeit.

A MESSAGES projekt az Interreg VI-A Szlovénia-Magyarország Program keretében, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg. A projektet a Muraba ETT, Vas Vármegyei Önkormányzati Hivatal és Lendva Község Önkormányzata közösen valósítja meg. Jelen dokumentumot a Vas Vármegyei Önkormányzati Hivatal készítette.

Bevezető

Vas vármegye és Szlovénia muravidéki területe meglehetősen gazdag egyházi zarándokútvonalakban, amelyek a terület vallási, történelmi és kulturális örökségét éltetik tovább. A zarándoklatok mélyen beágyazódtak a helyi közösségek életébe, és hosszú évszázadok óta fontos szerepet játszanak a hívők vallási és lelki életében. Ezek az útvonalak nemcsak szakrális élményt nyújtanak a résztvevőknek, hanem hozzájárulnak a helyi identitás és kulturális összetartozás megéléséhez is.

A zarándoklatok egyik kiemelkedő jelentőségű útvonala a Mária-út, amely Vas vármegye területén is áthalad. A teljes Mária-út Csíksomlyótól (Románia) Mariazell-ig (Ausztria) vezet, és összeköti a különböző szakrális helyeket, így a Vas vármegyei részét bejárva a zarándokok megcsodálhatják a helyi természeti és építészeti örökséget, mint például a szombathelyi Sarlós Boldogasszony-székesegyházat, amely fontos megállópontja a zarándokoknak.

Egy másik jelentős útvonal a Szent Márton zarándokút, amely közép-európai szinten is nagyon kedvelt. Ez az út Szent Márton alakját és örökségét mutatja be, aki a térséghez kötődő szentként fontos szerepet játszik a helyi vallási hagyományokban. A zarándokok számos szakrális helyet látogathatnak meg, és megismerhetik Szent Márton életének fontos állomásait, amelyek szorosan kapcsolódnak a térséghez.

A Szlovénia muravidéki területén élők számára kiemelkedő jelentőségű a radamosi Mária-zarándoklat, továbbá a Brežjei kegyhely, amely fontos szerepet játszik a helyi vallási életben. A Brežjei kegyhely Szlovénia egyik legfontosabb szakrális helye, és számos zarándok látogatja meg évente, hogy lelki megnyugvást találjon. A zarándokok itt is számos kisebb templomot és kápolnát kereshetnek fel, amelyek megerősítik a zarándoklat szakrális élményét.

A zarándokútvonalak nemcsak a vallási háttérű utazásokat teszik lehetővé, hanem hozzájárulnak a térség turisztikai vonzerejének növeléséhez is. A helyi közösségek vendégszeretete, a történelmi és kulturális emlékek felfedezése mind-mind olyan élmények, amelyek egyedülállóvá teszik a zarándokútvonalakat.

Útkeresés: zarándoklat, elvonulás vagy kirándulás?

Zarándoklatnak, elvonulásnak vagy kirándulásnak nevezzük, szervezett vagy egyéni keretek között veszünk részt a vallási helyszínekhez vezető útvonalak bejárásán? A „pontos” megfogalmazást nehéz megtalálni, alapvetően vallási, spirituális és kulturális igények határozzák meg az útnak indulást, de fontos különbséget tenni az egyházi zarándoklatok, a világi ember útkeresése, valamint az egyház kulturális értékeinek turisztikai célú látogatása között!

Az egyházi zarándoklatok és a világi, spirituális jellegű elvonulások mellett fontos megemlíteni a vallási/kulturális, illetve turisztikai célzatú kirándulásokat is, amelyek szintén kapcsolatban állhatnak a spirituális élményekkel, de alapvetően más céllal és keretek között zajlanak. E három kategória közötti párhuzamok és különbségek megvilágítása segít jobban megérteni a modern ember spirituális és kulturális igényeit, valamint a zarándoklatok és kirándulások szerepét a mindennapi életben.

Az **egyház** által vagy **egyházi közösségek**hez kapcsolódóan szervezett zarándoklatok célja - a lelki megújulás, a belső béke megtapasztalása - mint már említettük, vallási közösségek keretében történik, és konkrét vallási helyszínek, szent helyek felkeresésével, meglátogatásával jár, az úton töltött idő lehetőséget biztosít az imádkozásra, meditációra, a zarándokok lelki fejlődésére. Ezek az utak általában mély vallási élményt kínálnak a résztvevők számára, ahol a hitük elmélyítése, vallási rituálék és szentségek átélése áll a középpontban. A zarándoklatok során a közösségi élmény és a vallási tanítások átadása egyaránt jelentős szerepet játszik, ami mélyíti a résztvevők kapcsolatát a vallásukkal és a közösségükkel.

A **világi, spirituális** jellegű elvonulások ugyan szintén a belső béke és lelki egyensúly megtalálására törekszenek, de nem kötődnek közvetlenül egyházi hagyományokhoz. Ezek az elvonulások gyakran személyes önismereti utazások, ahol a résztvevők meditáció, jóga, vagy természetjárás révén keresnek kapcsolatot saját belső világukkal vagy a természet szellemiségével. Míg az egyházi zarándoklatok közösségi élményt nyújtanak, a világi elvonulások általában egyéni élményeken alapulnak, és inkább a személyes spiritualitás, mint a vallási dogmák által vezéreltek.

Ezzel szemben a vallási/kulturális célú **turisztikai kirándulások** már kevésbé a mély belső lelki élményekre, inkább az adott helyszín vallási vagy kulturális jelentőségére koncentrálnak. Ezek a kirándulások gyakran a vallási örökség felfedezésére, a szent helyek, templomok, kolostorok látogatására irányulnak, ám céljuk elsősorban a kulturális értékek és a vallási építmények szépségének, történetének megismerése. Bár egyes résztvevők számára ezek a kirándulások is hordozhatnak spirituális tartalmat, alapvetően a kulturális élmények és a vallási örökség iránti érdeklődés dominál.

Hasonlóságok megfigyelhetők a három típus között. Mindhárom esetben közös cél a világi életből való kilépés, egy másfajta környezetben való elmélyülés, legyen az vallási, spirituális vagy kulturális motivációjú. A fizikai mozgás, a helyváltoztatás, a „zarándoklat” akár szó szerinti, akár átvitt értelmében mindegyik típusra jellemző. A résztvevők mindhárom esetben új perspektívákat nyerhetnek életükre, akár hitük, akár személyes spiritualitásuk, akár kulturális tudásuk szempontjából.

A **különbségek** azonban világosan látszanak a motivációk terén. Míg az egyházi zarándoklatok mély vallási hittel és közösségi élménnyel társulnak, a spirituális elvonulások inkább egyéni önismereti és lelki gyakorlatok. A vallási vagy kulturális turisztikai kirándulások inkább az örökség, az építészeti szépségek és a történelmi helyszínek megismerésére koncentrálnak, a vallási tapasztalatoknál kevésbé személyes szinten, inkább intellektuális érdeklődésből fakadóan.

Összegzésképpen elmondható, hogy az egyházi zarándoklatok, a világi elvonulások és a vallási/kulturális turizmus közös vonása, hogy mind a test és lélek megújulását keresik, ami a különböző formákban különböző motivációkkal valósul meg.

A magyar – szlovén határtérséget érintő nemzetközi zarándokútvonalak, zarándokhelyszínek bemutatása

Mária - út

Az út és jelentősége

A Mária-út Európa egyik leghosszabb és legjelentősebb keresztény zarándokútvonala, amely a Kárpát-medence legszebb és legszentebb helyeit köti össze, beleértve a híres Mariazell és Csíksomlyó kegyhelyeket. Az útvonal különböző régiókon és országokon vezet át, többek között Románián, Szlovénián, Ausztrián és Magyarországon (Vas vármegyében is). A Mária-út magyar szakaszai jól jelzettek, de a személyes interjúk tapasztalatai alapján a helyi közösségek több gondot fordíthatnának a táblák karbantartására az érkező zarándokok fogadására és segítésére, mivel az útvonalnak a vallási értékein túl jelentős szerepe van a kulturális és természeti értékek bemutatásában is.

A kérdőíves és személyes lekérdezések fókuszában elsősorban a Mária-úttal kapcsolatos tapasztalatok szerepeltek. Az egyházi zarándoklat fő célja a Szűz Máriához kötődő kegyhelyek felkeresése, ahol a hívők lelki megtisztulást és megújulást kereshetnek.

Az útvonal Vas vármegyében számos történelmi és kulturális nevezetességet érint, így a zarándokoknak lehetőségük nyílik megismerni az itt élők szellemiségét formáló gazdag múltat és épített örökséget. A Mária-út nemcsak vallási élményt nyújt, hanem a természet közelségét kihasználva, - hiszen az útvonal gyakran festői tájakon halad át, érintve erdőket, dombokat és folyókat - a zarándokok testileg-lelkileg tölthetnek. Közös zarándoklatok során részt tudnak venni a közösségi imádságokon, szentmiséken, útközben pedig találkozni és beszélgetni tudnak más zarándokokkal, ezáltal erősítve a közösségi élményt és az összetartozás érzését.

1. ábra A Mária-út¹

Történeti áttekintése

A Mária-út története mélyen gyökerezik a keresztény hagyományokban. Mariazell már a 12. századtól kezdve jelentős zarándokhely, míg Csíksomlyó hírnevét a pünkösdi búcsúnak köszönheti, amely évente százezreket vonz.

Útvonalak és állomásaik

Az útvonal több mint 1400 km hosszú, Magyarországon, Szlovákián, Ausztrián és Románián át vezet. A zarándokút fontosabb állomásai közé tartozik:

Mariazell (Ausztria): A híres Mariazell-i Bazilika, Európa egyik legjelentősebb Mária-kegyhelye. A tisztelet tárgya a Szent Szűz csodatévő szobra, amelyet 1157-ben hozott ide egy bencés rendi

1

Forrás: https://www.maszol.ro/uploads/files/userfiles/images/tarsadalom/maria_ut_europa.jpg

szereztes, és egy cellát vésett számára a sziklába, innen kapta a nevét: „Maria in der Zelle – Mária a cellában”

Máriapócs (Magyarország): Görögkatolikus zarándokhely, amely híres könnyező ikonja miatt vált ismertté. Az eredeti kegykép, amely a Fájdalmas Szűzanyát ábrázolja, 1696-ban könnyezni kezdett, és csodás eseményekről szóló beszámolók vonzották ide a hívőket. A Máriapócsi Nemzeti Kegyhely temploma a magyarországi görögkatolikus közösség központja, ahol évente számos búcsút és ünnepi szertartást tartanak. Az ikon másolata ma is a templomban található, míg az eredeti a bécsi Stephansdomban kapott helyet.

Csíksomlyó (Románia): pünkösdi búcsú helyszíne, amely az erdélyi magyarság egyik legfontosabb vallási és kulturális eseménye. A helyszín központja a Csíksomlyói Mária-kegytemplom, amely a Fájdalmas Szűzanya szobrát őrzi, egy csodás gyógyulásokhoz és kegyelmekhez kötődő kegyszobrot, amely a 16. században készült. A zarándoklatok története évszázadokra nyúlik vissza, és ma is évente több százezer hívőt vonz. A Somlyó-hegyen tartott szabadtéri szentmise a közös hit és identitás kifejeződése, amely az egész Kárpát-medencéből érkező zarándokok számára különleges jelentőséggel bír.

Vallási és kulturális jelentősége

A Mária-út nemcsak vallási jelentőségű, hanem kulturális örökségünk fontos része is. Az út során a zarándokok megismerhetik a közép-európai régió történelmét, építészetét és népi hagyományait. Az útvonal mentén található települések és zarándokhelyek különböző kulturális programokkal és eseményekkel várják a látogatókat.

Népszerűsége

Évente több ezer zarándok indult útnak a Mária-úton, különböző motivációkkal. Egyesek vallási elköteleződésből, mások spirituális keresés miatt, míg megint mások a természet közelsége és a kihívás miatt választják ezt az utat.

A zarándok útvonal karbantartására, minőségének megőrzésére a környező országokhoz hasonlóan (Szlovákia, Magyarország, Románia) egyesületek jöttek létre, az egyesületek honlapjain interaktív zarándoktérkép, útvonalleírások, valamint kegyhelyek és szállások listája segíti az egyéni zarándokok útvonaltervezését.

Jövője és fejlesztési lehetőségei

A Mária-út folyamatosan fejlődik és mára egy kiterjedt úthálózat jött létre, amely összekapcsolja a Közép-Európában található Mária-kegyhelyeket. Az úthálózat teljes hossza körülbelül 2500 kilométer. Kelet-nyugati irányban az ausztriai Mariazell-től az erdélyi Csíksomlyóig húzódik, észak-déli irányban pedig egy másik útvonal is létezik, így együtt egy keresztet formálnak Közép-Európán át.

2024 első felében a Mária Út Közhasznú Egyesület pályázatot nyújtott be az Európai Tanácshoz, hogy az Európai Kulturális Útvonalak közé bekerüljön a Mária út magyarországi és környező országokban lévő szakasza. Szabó Tamás az egyesület alapító elnöke azt nyilatkozta, hogy nyolc ország részvételével megalakult a Mária Utak Európai Hálózata Szövetsége, amely arra pályázik, hogy a Mária út európai kulturális útvonal legyen. A pályázat benyújtási határideje 2024. július 31. volt, és az egyéves értékelési folyamatot követően várhatóan 2025. májusában születik döntés.

2. ábra A Mária-út²

² Forrás: https://mariaut.hu/tart-farticle-19-576-1/A_Maria_Ut_utvonalai

Szent Márton út

Az út és jelentősége

A Szent Márton zarándokút a keresztény zarándoklatok egyik különleges útvonala, amelyet Szent Márton tiszteletére alakítottak ki, aki egy 4. századi római katonából lett püspökké. Szent Márton a középkor egyik legkedveltebb szentje volt, a szegények és rászorulóknak segítségéről vált ismertté. A zarándokút célja az ő örökségének bemutatása, emlékének ápolása, életének főbb állomásainak felkeresése, és a közösségi, spirituális élmény megerősítése.

A zarándokút Szombathelytől - Tours városáig számos (12) országon átível, s az út mellett található történelmi emlékek miatt nemcsak a vallásos látogatók számára vonzó, hanem azok számára is, akik kíváncsiak a keresztény kultúra és hagyományok különböző aspektusaira. A Szent Márton zarándokút a keresztény identitás és európai vallási örökség megőrzésében is fontos szerepet játszik, miközben hozzájárul a turizmus fejlődéséhez is.

Történeti áttekintése

A Szent Márton zarándokút megálmodóinak célja az volt, hogy méltó emléket állítsanak a szentnek, aki a keresztény egyház egyik legismertebb alakja. Márton élete és munkássága számos történetben és legendában él tovább, inspirálva a hívőket és a zarándokokat egyaránt. Az útvonal tervezése során a szervezők igyekeztek bemutatni Márton életének fontosabb állomásait, köztük szülővárosát, Savariát (a mai Szombathelyt), valamint nyughelyét, Tours városát Franciaországban.

Útvonal(ak) és állomásai

Az út különlegessége, hogy Szent Márton életének jelentős helyszíneit köti össze, több ezer kilométer hosszan kanyarog keresztül Európán, magába foglalva Magyarországot, Szlovákiát, Csehországot, Ausztriát, Szlovéniát, Olaszországot, Horvátországot, Németországot, Luxemburgot, Belgiumot, Hollandiát és Franciaországot.

Via Sancti Martini - Szent Márton Út főútvonala:

Márton szülőhelyétől (Szombathely) halálának helyszínéig (Candes) vezet:
SZOMBATHELY – LJUBLJANA – VENEZIA – PAVIA – MILANO – VIENNE – TOURS - CANDÉS

A legjelentősebb állomások közé tartozik:

Szombathely (Magyarország): Szent Márton szülőhelye, ahol a Szent Márton templom is található.

Pannonhalma (Magyarország): A bencés apátság, amely jelentős vallási központ és a bencés rend magyarországi székhelye.

Tours (Franciaország): Szent Márton sírhelye és a Szent Márton Bazilika otthona, ahol a szent ereklyéit is őrzik.

Vallási és kulturális jelentősége

A Szent Márton zarándokút Vas vármegyében jelentős szerepet tölt be, mivel Szombathely Szent Márton szülővárosa. A város egyik legismertebb szakrális helye a Szent Márton-templom, amely évente zarándokok ezreit vonzza. A zarándokok számára különösen fontos élmény, hogy itt, ezen a történelmi helyen nyerhetnek betekintést Szent Márton életébe, aki már fiatalon is a közösség szolgálatát tartotta szem előtt. A főútvonal Szlovénia és Olaszország érintésével vezet tovább Tours-ba, de Európa több országát (érintő szakaszai, szintén kapcsolódnak Szent Márton örökségéhez.

Az út során a zarándokok megismerhetik az útszakasz több nagy városát például Ljubljanát, Velencét, Páviát, Milánót, Lyont, Vichyt, az érintett régiók gazdag történelmét és építészetét. Az állomásokon kulturális és vallási programok várják a látogatókat, amelyek megidézik Márton korát és a középkori Európa szellemiségét.

Az Európa Tanács a Szent Márton – út Szombathelytől Tours-ig vezető szakaszát 2005-ben Európai Kulturális Útvonallá nyilvánította, ezzel is népszerűsítve Európa egyik népszerű szentjének, Mártonnak életét és kultuszának meghatározó emlékeit.

Népszerűsége

A Szent Márton zarándokútvonalain évente több ezer zarándok indul útnak. A helyi közösségek vendégszeretete és a zarándokút mentén található vallási emlékek egyedülálló élményt nyújtanak a zarándokoknak. A zarándoklás célja nemcsak a spirituális megtisztulás, hanem a közösségi kapcsolatok erősítése, valamint a különböző kultúrák közötti párbeszéd elősegítése.

A zarándokútvonal összeköti a vallási és történelmi emlékeket, lehetőséget nyújt a zarándokok számára, hogy a szegények segítésének és a szeretet gyakorlásának szellemiségében járjanak végig egy olyan útvonalat, amely évszázadok óta inspirálja a hívőket.

Jövője és fejlesztési lehetőségei

A Szent Márton zarándokút folyamatosan fejlődik, mind az infrastruktúra, mind a látogatók számára kínált szolgáltatások tekintetében. A Transdanube Travel Stories projekt³ keretében kialakításra került egy 7 napos Szent-Márton kerékpáros zarándokútvonal, amely bemutatja az útvonal mentén található kulturális és vallási örökséget. A projekt az európai kulturális útvonalak tovább fejlesztésével foglalkozott, támogatta a fenntartható turizmust, a kerékpáros útvonal kialakításával pedig a fiatalabb korosztály bevonását is megkísérelték.

3. ábra *Transdanube Travel Stories – Szent Márton út*⁴

³ <https://www.danube-pearls.eu/en/danube-travel-stories>

⁴Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=YKhdPOPueWc>

A Via Sancti Martini magyarországi és európai úthálózata

4. ábra Szent Márton utak hálózata Európában és Magyarországon | Via Sancti Martini⁵

⁵ Forrás: <https://viasanctimartini.hu>

Szent Jakab Zarándokút

Az út és jelentősége

A Szent Jakab zarándokútvonal, vagy más néven El Camino, Európa legismertebb zarándokútja, kiterjedt úthálózat vezet a spanyolországi Santiago de Compostela városába, ahol Szent Jakab apostol sírja található. A zarándokút évezredek hagyományokkal rendelkezik, és több ezer kilométeres szakaszokon átvélve keresztezi Európa különböző országait. Az El Camino nem csupán vallási, hanem személyes, spirituális utazásként is népszerű, amely az önismeret, a lelki megtisztulás és az imádságos élet elmélyítésére ad lehetőséget.

A Szent Jakab zarándokútvonal jelentősége nem csupán vallási, hanem kulturális szempontból is óriási, hiszen az út mentén számos történelmi emlékhely, templom és műemlék található. Az útvonal évről évre több százezer zarándokot vonz, akik a közösségi élmény, a lelki feltöltődés és a történelmi értékek megismerése érdekében vállalják az utazást. (Az EuroNews szerint tavaly 446 035 zarándok érkezett Santiago de Compostelába, melyből a magyar zarándokok száma 1 000 fő környékére tehető.)⁶ Az El Camino nemcsak vallási élményt, hanem az európai kulturális örökség megismerését is kínálja, segítve a különböző országok közötti kapcsolatokat erősítését és az európai közösségi élmények gazdagítását.

Történelmi áttekintése

A Szent Jakab zarándokút, vagy más néven Camino de Santiago, középkori eredetű zarándokútvonal, amely Spanyolország Galicia tartományának fővárosába, Santiago de Compostela-ba vezet. A hagyomány szerint itt található Szent Jakab apostol maradványai, ami a zarándokút szent célpontjává tette az útvonalat. A középkor óta a keresztény hívők milliói zarándokoltak ide, hogy tiszteletüket fejezzék ki és spirituális megtisztulásban részesüljenek.

A magyarországi szakaszát a 2010-es évek elején kijelölték, majd elkezdtek egyre többen használni.

⁶ <https://zarandok.ma/fellenduloben-a-zarandoklatok-a-camino-de-santiago-2023-ban-uj-rekordot-dontott/>
<https://www.magyarurir.hu/hirek/rekordot-dontott-az-el-caminon-gyaloglo-zarandokok-szama>
[Szent Jakab-út, El Camino - Tippek, tanácsok | Spanyolország](#)

Útvonal(ak) és állomásai

A Szent Jakab zarándokút többféle útvonalon halad keresztül Európán, a legismertebb a francia út, amely a francia-spanyol határtól indul és áthalad az északi spanyol tartományokon.

Magyarországon is létezik hivatalos szakasza, amely a következő fontosabb állomásokon halad keresztül:

Budapest: A kiindulópont, ahonnan a zarándokok elindulnak.

Zsámbék: A Zsámbéki Romtemplom.

Győr: Pannonhalmi Bencés Főapátság.

Lébény: román kori Szent Jakab – templom, amely a régi idők során is fontos megállóhely volt a zarándokoknak.

A **szlovéniai** szakasz a következő fontosabb állomásokon halad át:

Muraszombat: Szlovénia keleti részén fekvő térség, a Muravidék, a Muraszombati Egyházmegye központja.

Ptuj: Szlovénia egyik legrégebbi városa, gazdag történelmi múlttal.

Maribor: Szlovénia második legnagyobb városa, ahol számos történelmi és kulturális látnivaló található. (pl. Maribori vár, Keresztelő Szent János székesegyház, Főtér, Stara trta, Vinag Pincészet, Lent Fesztivál, Dráva folyó)⁷

Vallási és kulturális jelentősége

A Szent Jakab zarándokút a keresztény zarándoklatok egyik legfontosabb és legszentebb útvonala, amely nemcsak vallási, hanem kulturális szempontból is jelentős. A 12. századra terjedt el a keresztény világban és jelentős zarándokúttá vált, a reformáció terjedésével az 1900-as évek elejére a compostelai zarándokút, mint megannyi más zarándokút is jelentőségét veszítette. Az elmúlt két évtizedben azonban újból erőre kapott a tanúságtétel eme lehetősége, s napjainkra ismét ezrek használják az elfelejtettnek hitt zarándokutakat.

⁷ <https://latnivalok.info/szlovenia/maribor/>

Az út során a zarándokok megismerhetik a közép-európai régiók gazdag történelmét és kultúráját. A zarándokút mentén található települések különböző vallási és kulturális eseményekkel várják a látogatókat, amelyek bemutatják a helyi hagyományokat és értékeket.

A Szent Jakab-zarándokút 1993-tól az UNESCO világörökség részét képezi.

Népszerűsége

A statisztikák⁸ szerint a világ 3. leglátogatottabb útvonala a Szent Jakab zarándokút. Az emberek különféle motivációkkal választják ezt az utat: vallási elköteleződés, spirituális keresés és a fizikai kihívás. Az útvonal mentén számos szálláslehetőség és szolgáltatás áll rendelkezésre a zarándokok számára, amelyek biztosítják az élmény zavartalanságát.

A Szent Jakab zarándokút nemcsak a vallási élményt biztosítja a résztvevők számára, hanem egyfajta fizikai és lelki kihívást is jelent, amely során a zarándokok önmagukat is jobban megismerhetik. Az útvonal során a résztvevők közösségi élményekben gazdagodhatnak, és lehetőségük van más országokból érkező zarándokokkal találkozni, megosztani tapasztalataikat és közösen élni át a zarándoklat szépségeit.

A Szent Jakab-út különlegessége abban rejlik, hogy az út mentén lévő közösségek mind hozzájárulnak a zarándokok ellátásához és támogatásához, így a résztvevők valódi vendégszeretetet tapasztalhatnak.

Jövője és fejlesztési lehetőségei

A Szent Jakab zarándokút folyamatosan fejlődik, mind az infrastruktúra, mind a zarándokok számára kínált szolgáltatások tekintetében. A cél az, hogy még vonzóbbá tegyék az útvonalat a fiatalok és az idősebb generációk számára egyaránt.

A magyarországi szakaszok Lébényig, illetve onnan tovább Mosonmagyaróvár – Rajka – Pozsony – Wolfsthal városig vezetnek, ahonnan több útvonalon is el lehet jutni Santiago de Compostela-ba.

2022-ben hozzákezdtek a Szlovénia északi részén áthaladó szakasz újjáélesztéséhez. Tervezik a Magyarországra vezető szakasz újjáélesztését is a muravidéki és prlekijai helyi

⁸ [Telex: A legvadregényesebb El Camino: végig a tengerparti hegyi útvonalon](#)

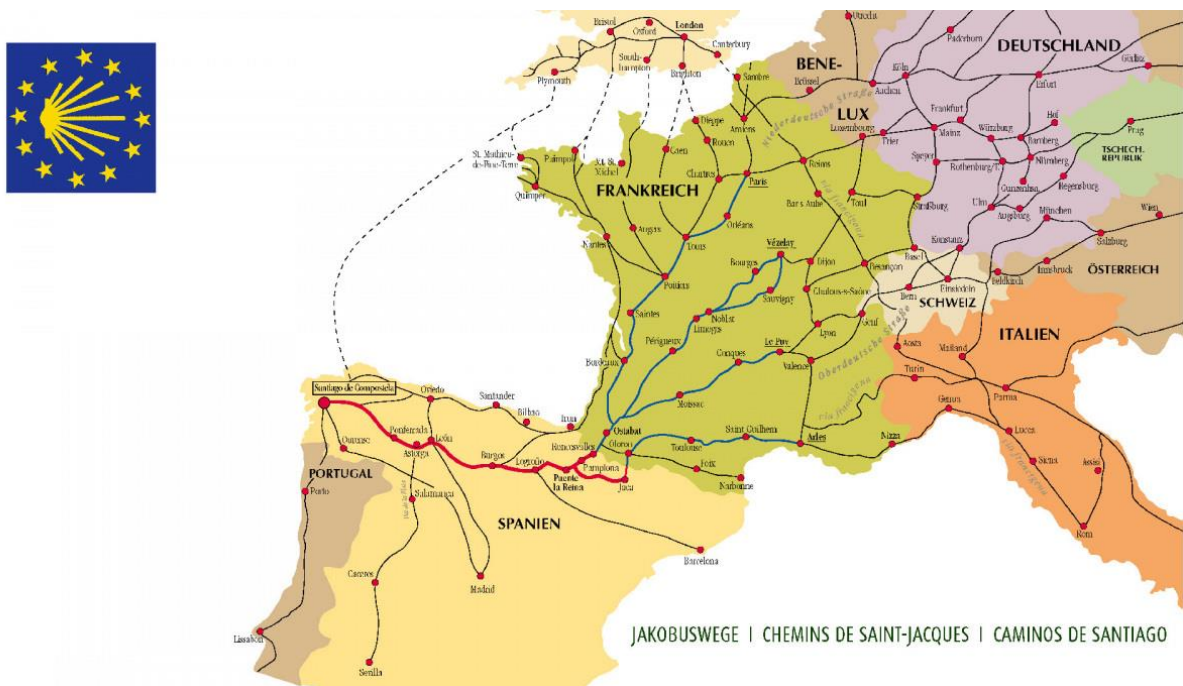
közösségek és turisztikai egyesületek, az idegenforgalmi és vendéglátóipari egységek bevonásával.

Magyarországon **Szentgotthárd**tól több kijelölt zarándok és gyalogos túraútvonal kihasználásával eljuthatunk Lébényig, de a zarándokútvonal szlovéniai szakasza különösen fontos lenne, hogy összekapcsolja Magyarországot a nyugati Camino-útvonalakkal, így Olaszországon keresztül is megközelíthetővé válna Szent Jakab apostol nyughelye.

Az útvonal mentén található templomok és kápolnák különleges élményt nyújtanak a résztvevőknek, hiszen mindegyik helyszín külön történettel és spirituális jelentőséggel bír.

Szlovéniában a Szent Jakab-út festői tájakon halad keresztül, érintve többek között Maribor és Ptuj városait, ahol a zarándokok megismerkedhetnek a helyi vallási és kulturális örökséggel. Különleges lehetőséget kínál arra is, hogy a két ország hívői és turistái közösen élhessék meg a zarándoklatot, és megismerjék a két ország kulturális kapcsolatát. Szlovéniában a Szent Jakab – út a fejlesztésekkel olyan lesz, mit egy fatörzs az ágaival és leveleivel együtt, minden faluba eljut majd és ezen keresztül szeretnék megismertetni történelmüket, kultúrájukat, művészetüket a más országokból érkező zarándokokkal.

Szlovéniában Kobilje (Kebeleszentmárton) az egyetlen olyan falu, ahol két nevezetes zarándokút: a Szent Jakab és a Szent Márton utak találkoznak.

5. ábra Szent Jakab utak hálózata Európában | https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Szent_Jakab-%C3%BA

Gyöngyök útja / Via margaritarum Nyugat

Az út és jelentősége

A **Gyöngyök Útja** (latinul *Via Margaritarum*) egy újabb fontos zarándokútvonal, amely a Mária-tiszteletre épül, és Magyarországot és Ausztriát kapcsolja össze. Az út elnevezése a „gyöngyök” metaforájára utal, amely a különböző vallási helyszíneket jelképezi, mint ékszereket, amelyek az útvonal mentén helyezkednek el. A Gyöngyök Útja különösen jelentős a keresztény hagyományok és a Mária-tisztelet szempontjából, azért mivel a zarándokok a Szűzanyával kapcsolatos kegyhelyeket kereshetik fel, gazdag vallási és kulturális élményekben részesülve.

A Gyöngyök Útja nyugati szakasza – kutatásunk tekintetében azért került kiemelésre, mert – Vas vármegye területén vezet el Mariazell-ig, jelentősége nemcsak vallási és spirituális, hanem kulturális és turisztikai szempontból is meghatározó, mivel összekapcsolja a Mária-tiszteletet, a vallási hagyományokat és a helyi közösségek örökségét. Ez az útvonal lehetőséget ad arra, hogy a zarándokok mélyebb kapcsolatba kerüljenek a keresztény hit és kultúra legfontosabb helyszíneivel, miközben személyes és közösségi élményekben is részesülnek.

Történeti áttekintése

A Via Margaritarum, más néven Gyöngyök útja, egy középkori zarándokút, amely Magyarország és Ausztria területén halad keresztül. (Mátraverebélyt köti össze Mariazellel.)

Az út a középkori Magyarország egyházi és kulturális központjait kötötte össze, így fontos szerepet játszott a keresztény zarándoklatokban.

Útvonal(ak) és állomásai

Az útvonal nyugati szakasza Budapestről indul és Ausztria felé vezet, fontosabb állomásai közé tartozik Budapest, Esztergom, Székesfehérvár, Veszprém, Celldömök, Mariazell.

Az út vonala többnyire azoknak a középkori országutaknak követi a nyomvonalát, amelyeken a zarándokok korábban haladtak.

Vallási és kulturális jelentőség

A Via Margaritarum szent helyeket és történelmi emlékeket kapcsol össze, amelyek fontos szerepet játszottak a középkori keresztény spiritualitásban.

Az út szent helyeket érint, mint például a Mátraverebély-Szentkút és Mariazell, amelyek kiemelten fontosak a magyar zarándokok számára.

Népszerűsége

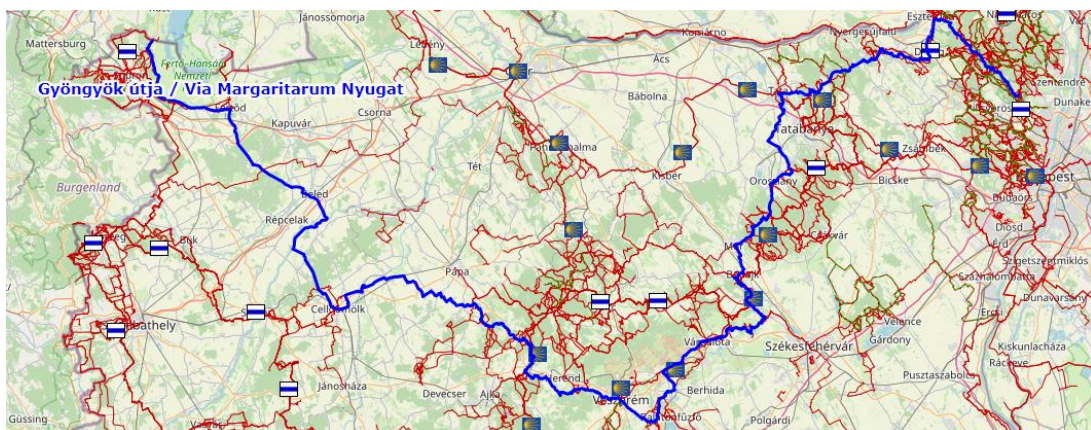
A zarándoklatok egyre népszerűbbek az útvonal népszerűsítésének köszönhetően, folyamatosan járható, jól jelzett nyomvonala is hozzájárult, hogy Magyarországon a Via Margaritarum népszerű zarándokútvonallá fejlődött.

Az útvonalon található számos zarándokszállás és egyéb infrastrukturális elem (pl. további szálláshelyek, gasztronómiai szolgáltatók) is hozzájárulnak a zarándokok elhelyezéséhez és ellátásához.

Jövője és fejlesztési lehetőségei

A Via Margaritarum további fejlesztése és népszerűsítése érdekében több program és esemény is szervezhető, amelyek segíthetnek a zarándokok számának növekedésében és az útvonal turisztikai értékének fokozódásában.

Az útvonal nyugati ágának kijelölése remekül példázza, hogy más zarándokútvonalak és gyalogos túraútvonalak felhasználásával, fenntartható módon működtethető, jó minőségű zarándokútvonalak is kijelölhetőek!

6. ábra Gyöngyök útja / Via Margaritarum Nyugat | <https://turistautak.openstreetmap.hu/turut-4057053>

Zarándoklatok, zarándokhelyszínek Szlovéniában

Szlovéniában hívő, vallásos nemzet él, a két legjelentősebb zarándokútvonal (Szent Márton és Szent Jakab zarándokútvonalak) mellett több – főként a szűzanyához kötődő – zarándokhelyszínt és búcsújáróhelyeket is rendszeresen látogatnak a hívek. Ezek közül a 2000-ben nemzeti kegyhellyé nyilvánított Brežje-i bazilika, valamint – a projekt területéhez igazodva elsősorban – a muravidéki településekhez kötődő - a szlovén-magyar határvidékhez közelebb eső - falvakban felkeresett helyszínek emelhetőek ki.

A szlovének nemzeti Szűz Mária kegyhelyéhez – Brežje-be - vezető zarándoklatok

Marija Pomagaj Brežje / Segítő Szűz Mária Bazilikája

A Brežjei bazilika, más néven a Szűz Mária Kegyhely, Szlovénia egyik legfontosabb szakrális helye, amely évente zarándokok ezreit vonzza. A Szűzanyához tett zarándoklatnak nagy jelentősége van a szlovének számára, még ma is sokan érkeznek hozzá - ígéretükhöz híven - gyalogszerrel. A kegyhelyhez kapcsolódó zarándoklatok célja a lelki megtisztulás és elmélyülés Szűz Mária közbenjárásával. Brežje bazilikája nemcsak a szlovének, hanem a környező országok hívőinek is fontos zarándokhelye. Sok zarándok az elmondott kérő imákat követően szokatlan történésekről, csodás gyógyulásokról számolt be.

A kegyhely története az 1800-as évekre nyúlik vissza, amikor számos csodás gyógyulást és megtérést tulajdonítottak a Szűz Mária közbenjárásának. A kegyhely központjában található Szűz Mária ikon különleges tiszteletnek örvend, és a hívők gyakran keresnek itt lelki vigaszt és megnyugvást. A bazilikába látogatók megtekinthetik a kegyhelyen található Szűz Mária képet, de lehetőségük van részt venni szentmisén is.

A Brežjei bazilika több irányból is megközelíthető, az utak hegyvidéki tájon át vezetnek, ami különleges élményt nyújt a zarándokoknak. Az útvonalak gyakran érintenek kisebb falvakat és településeket, ahol a zarándokok megismerkedhetnek a helyi hagyományokkal és kultúrával.

A helyi közösségek nagy vendégszeretettel fogadják a zarándokokat, és lehetőséget biztosítanak számukra, hogy elmélyüljenek a vallási életükben.

A Segítő Szűz Mária Bazilikához szervezett zarándoklatok egyik különlegessége a közösségi élmény, amely során a résztvevők együtt imádkoznak, énekelnek és megosztják egymással hitüket. A kegyhely különböző vallási eseményeknek és ünnepeknek ad otthont, amelyek során a zarándokok közösen ünnepelhetnek, és részesei lehetnek a szlovén vallási hagyományoknak. Az ilyen közösségi élmények erősítik a hívők közötti kapcsolatokat, és hozzájárulnak a lelki fejlődéshez.

Mária zarándokútja, amely a szlovén és a horvát Mária-kegyhelyeket köti össze

A Mária zarándokút (horvátul Marijanski hodočasnički put) egy több mint 700 km hosszú, jelzett turistaútvonal-hálózat, amely Horvátországot és Szlovéniát összekötve különböző Mária-szentélyeket, templomokat és kápolnákat érint. Szlovéniában 409 km, míg Horvátországban 393 km hosszú. Fontosabb zarándokközpontjai közé tartozik a Ptujška Gora és a Svete gore nad Bistrico ob Sotli, amelyekben nagy hagyománya van a zarándoklatnak, Horvátországban pedig a Marija Bistrica zarándokközpont, amely egyben horvát nemzeti szentély is.

Az útvonal a természetkedvelőknek, a kulturális örökség iránt érdeklődőknek és a zarándokoknak egyaránt kínál élményeket, bemutatva a régió gazdag vallási hagyományait.

A zarándokút jól kitáblázott, pihenőhelyekkel és információs táblákkal felszerelt útvonal. Az információs táblák segítségével rendkívül hasznos ismereteket és adatokat tudnak megosztani a zarándokokkal.

Az útvonal része a nemzetközi Mária-út hálózatának, amely Częstochowából (Lengyelország) Lőcsén (Szlovákia) keresztül Mariazell-be (Ausztria) vezet, érintve Ptujška Gora-t és Svete Gore-t Szlovéniában, valamint Marija Bistrica-t Horvátországban.

Az útvonal kialakítására és népszerűsítésére, többek között zarándokok igényeinek megfelelő turisztikai csomagok és zarándoklati termékek elkészítésére az Interreg 2007-2013 Szlovénia-Horvátország Határmenti Együttműködési Program keretében került sor.⁹

A hetési települések zarándokhelyszínei

A hetési falvak vallási életében a fő szakrális központot hosszú éveken át a dobronaki plébánia jelentette, de emellett a környező búcsújáró helyek vagy különös jelenések, csodatevő helyszínek felkeresése is fontos szerepet töltöttek be. Ilyenek voltak Lendván a Szentháromság templom, a Dobronak településhez közel eső forráshoz épített Szent Vid kápolna vagy a radamosi Mária fa.

„A hetésieknek a dobronaki templomhoz való kötődése a népi emlékezetben is fennmaradt. Egyes településekről „kertek alatti” utak vezettek Dobronak-ra, amelyeket a népnyelv miseútnak nevezett el. Ezeken lehetett legrövidebb idő alatt eljutni a plébaniatemplomba.”¹⁰

A hetési falvak a trianoni békét követően szétszakadtak, a határ két oldalára kerültek, az uniós csatlakozás után a határ újra könnyen átjárhatóvá vált így a korábbi helyszínek ismét megközelíthetővé váltak a határ mindkét oldalán élő számára, így ma már egyre több magyarországi zarándok látogat el a Szent Vid-forráshoz vagy a radamosi Mária-fához.

Radamos-i Mária egykori jelenésének zarándokhelye

Hasonlóan a Brežjebe tett zarándoklatokhoz, a magyar határhoz közelebb eső Radmožanci (Radamos) településre is gyakran zarándokolnak el a szlovén és magyar hívek is.

Számos legenda és történet él a Fekete-erdőben álló tölgyfáról, ahol a Szűzanya megjelent. Emiatt tömegesen jöttek emberek a környező országokból is, ami a II. világháború után az akkori hatalomnak nem tetszett, sokakat megbűntettek, börtönbe is zártak miatta.

⁹ <http://www.si-hr.eu/map/marys-pilgrimage-route/>

¹⁰ Lendvai Kepe Zoltán „Hetés falvainak népessége és gazdálkodása a 18-20. században” című doktori disszertációja

„A tilalom ellenére az emberek a nehéz időkben és szorongásaikban kijártak a Mária-fához, hogy Szűzanya-szobrokkal, levelekkel, szentképekkel, rózsafűzerekkel támasszák alá fogadalmaikat... és elhordták a fa kérgét, amelynek csodálatos gyógyítóerőt tulajdonítanak. A mai napig a közeli és távoli zarándokok csoportokban érkeznek a Mária-fához, ahol a hatalmas radamosi erdő ölében lelki megbékülést, vigaszt és csodát keresnek.”¹¹

Mára egyre többen érkeznek Magyarországról is a radamosi Mária-fához, amely így egy közös, új zarándokhellyé formálódik a határ mindkét oldalán élő hetésiek számára.

Szent Vid - kút / Babakút

Szent Vid különös tiszteletnek örvendett a földművelők körében, különösen a Muravidéken. Ezért nem véletlen az itt található Vid-kápolna, ahol Vid napján évente tartanak búcsút. A mai kápolna helyén, 1828-ban építettek templomot a Bogojina-i (Bagonya) Plébániához tartozó hívek. A kápolna közvetlen közelében forrás fakad, vizének gyógyhatást tulajdonítanak. A kápolna Strehovci település szomszédságában található, a Bakonaki-tó (Bukovniško jezero) feletti domboldalon áll és a Bogojina-i Plébániához tartozik.

A dobronaki Szent Vid-kút muravidéki mondakörét három történethez is kötik. Az első egy elsüllyedt kolostorról szól, a forrás Babakút néven is ismert mert gyerekeket vittek oda, hogy ne fájjon a szemük. Más történetek egy pásztorról szólnak, aki megmosta szemét a vízben és visszanyerte látását. A harmadik történetben egy partizán a második világháború alatt belelőtt a kápolnába és a kegyhely megsértése miatt nagy beteg lett sokáig szenvedett, de nem bírt meghalni.

A dobronakiak életében ma is jelentős szerepe van a Vid-kútnak és a Vid- napi búcsúnak. Június 15-én, Vid napján, mindig is volt búcsú, nyolc órakor a magyarok mentek misére, tíz órakor pedig a szlovének, az első misét a dobronaki plébános, a szlovént a bakonaki pap tartotta. A búcsúba mindig imádkozva, gyalog mentek a családok, a gyerekek általában a nagyszülők kíséretében keltek útra, az idősebbek, a nagyobb gyerekek pedig később csatlakoztak. Talán

¹¹ Forrás: Ella Pivar: Radmožanci-Radamos Zarándokhely Mária-fa a radamosi erdőben. Lendva Község Fejlesztési Központ. é.n.

ennek is köszönhető a helyszín népszerűsége, mely mára nemcsak zarándokhely, hanem kedvelt kikapcsolódási, szellemi feltöltődési helyszín is lett.

„A helyiek vallomása szerint a forrásból eredő vízzel való mosakodás és a víz fogyasztása hatására egyeseknek javult a látása. Még azok is részesei lesznek a természet csodaszerű erejéből fakadó jótékony hatásnak, akik kételkednek benne.”¹²

Manapság is évente több ezren látogatnak el a forráshoz, ahol bioenergetikusok segítségével úgy nevezett energiaparkot hoztak létre. Mai napig hisznek a forrás gyógyító erejében és viszik haza üvegekben annak vizét, habár a helyszín és a hozzá fűződő gyógyulási remények módosultak, igazodtak a modern kor szokásaihoz, de ez nem csökkentette a hely vallási értékét.

¹² Forrás: <https://www.dobrovnik.si/objava/87857> - Dobronak község honlapja

Lekérdezési módszertan bemutatása

Jelen kutatás célja az volt, hogy feltárja a zarándokútvonalakkal és zarándokhelyszínekkel kapcsolatos ismereteket és átfogó képet nyújtson a szlovén-magyar határtérség zarándokturizmusáról, különös figyelmet fordítva a zarándoklatokkal kapcsolatos szokásokra, valamint az azokkal kapcsolatos infrastruktúrára és szolgáltatásokra.

A vizsgálat két fő módszert alkalmazott: kérdőíves felmérést és személyes interjúkat. A módszerek kombinálása lehetővé tette a kvantitatív és kvalitatív adatok együttes elemzését, ezzel pedig mélyebb és pontosabb betekintést nyújtott a zarándoklatokkal kapcsolatos tapasztalatokba, problémákba és javaslatokba.

Kérdőíves Felmérés

A kérdőíves felmérés célja a zarándokok szokásainak és igényeinek felmérése, valamint az infrastrukturális elemekkel kapcsolatos vélemények összegyűjtése volt. A felmérés során az alábbi kutatási kérdések merültek fel:

- Kik vesznek részt zarándoklatokon, és mi motiválja őket?
- Milyen zarándoklatokat keresnek, és milyen gyakran vesznek részt rajtuk?
- Hol és milyen információk alapján találják meg a zarándoklatok felhívásait?
- Milyen infrastrukturális és szolgáltatásbeli hiányosságokat tapasztalnak a zarándokok az útvonalak mentén?
- Milyen szolgáltatásokat keresnek a zarándokok a zarándoklatok során (szállás, étkezés, tájékoztatás stb.)?

A kérdőíves kutatás során strukturált válaszokat kaptunk a résztvevőktől, ami lehetőséget biztosított a skálák és választási lehetőségek használatára, hogy a válaszok összehasonlíthatóak és elemezhetőek legyenek. Az elkészült kérdőíveket előzetesen pilot tesztelték kisebb csoportokkal annak érdekében, hogy biztosítsák a kérdések érthetőségét és a válaszadók számára megfelelő kérdéseket tegyenek fel.

A kérdőívek kitöltésére Szlovéniában és Magyarországon is 2024. év nyarán / őszén került sor.

Kérdőíves felmérés válaszadói:

- Szlovénia 101 fő
 - Diákok 46 fő
 - Felnőttek 55 fő
- Magyarország 88 fő
 - Diákok 26 fő
 - Felnőttek 62 fő

Személyes Interjúk

A kérdőíves felmérés adatait személyes interjúk egészítik ki, melyek célja a mélyebb betekintés nyújtása a zárandokok tapasztalataiba, valamint a zárandoklatokkal kapcsolatos élmények és elvárások részletesebb feltárása. Az interjúk során a válaszadók részletesen kifejtették véleményüket az alábbiakban:

- A zárandoklatokkal kapcsolatos személyes élmények, tapasztalatok és elvárások.
- Az infrastrukturális és szolgáltatási hiányosságok, észlelések.
- A zárandoklatok szellemi, vallási és közösségi aspektusai.

A személyes interjúk kombinálják a nyitott és zárt kérdéseket, lehetőséget biztosítva arra, hogy a válaszadók részletes véleményt nyilvánítsanak, miközben biztosítják a strukturált elemzést. Az interjúk rögzítése után az adatokat alaposan elemeztük, és tematizáltuk a válaszokat, hogy a későbbi fejlesztési javaslatok megalapozottak legyenek. A személyes interjúk során zárandokok, zárandoklatok szervezői, plébánosok, turisztikai szakemberek, projektfejlesztők mondták el személyes tapasztalataikat, véleményüket, gyakran megerősítve azokkal a kérdőíves lekérdezés során kapott visszajelzéseket.

Személyes interjúk: 11 fő

- Szlovénia 4 fő
- Magyarország 7 fő

Adatfeldolgozás és Értékelés

A kérdőívek és interjúk alapján összegyűjtött adatokat kvantitatív és kvalitatív módon egyaránt elemeztük. A kvantitatív adatokat statisztikai módszerekkel dolgoztuk fel, míg a kvalitatív adatokat tematikus elemzéssel értékeltük. Az így nyert eredmények alapján készült ajánlások és javaslatok segítik a zárándokutak fejlesztését, különösen az infrastrukturális és szolgáltatási igények kielégítése érdekében. Az eredmények felhasználásra kerülnek a zárándoklatok szervezésével, fejlesztésével és az oktatási tevékenységekkel kapcsolatos jövőbeli projekt tevékenységekben.

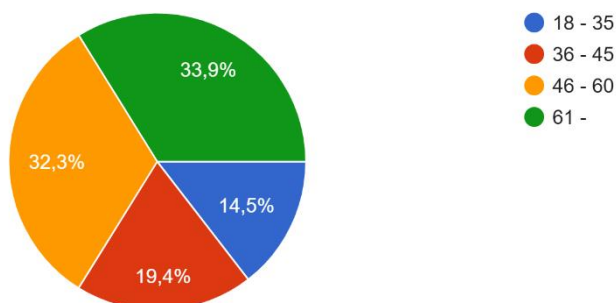
Kérdőíves lekérdezés során beérkezett információk elemzése – Magyar oldal

Magyar felnőtt zarándokok kérdőíves lekérdezésének eredményei

1. Életkor szerinti megoszlás

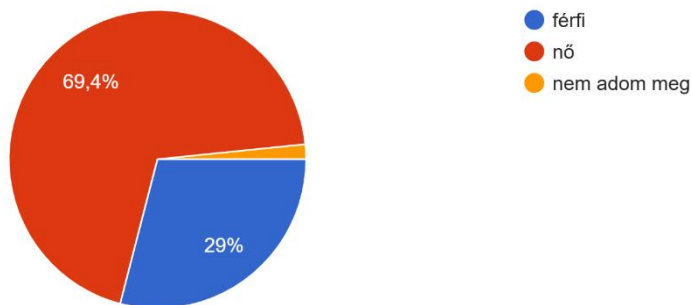
A kérdőívet kitöltő 62 fő különböző korosztályokból tevődött össze, az adatok alapján a legnagyobb arányban a **61 év feletti** korosztály képviseltette magát (33,9%), alig lemaradva követte a 46-60 közötti korcsoport (32,3%). A válaszadók 1/3-át 45 év alatti zarándokok alkották. A többi válaszadó a 36-45 év közötti csoportba (19,4%) valamint a 18-35 év közötti fiatalok közé (14,5%) tartozott.

Érdekes betekintést nyújt a zarándoklatok iránti érdeklődésről a válaszadók életkor szerinti megoszlása, mivel a fiatalabb vagy épp az idősebb korcsoportok különböző motivációkat és igényeket képviselhetnek a zarándoklatok során. A fiatalabbak talán a kalandot és spirituális élményt keresik, míg az idősebb korosztály nagyobb hangsúlyt helyez a vallási jelentőségre és a közösségi élményre.

2. Nemek szerinti megoszlás

Az adatok alapján férfiak és nők egyaránt részt vettek a válaszadásban, közel 2/3-uk nő volt. Ez tükrözi azt a tendenciát, hogy a zarándoklatokhoz kapcsolódó eseményeken és felmérésekben gyakran nagyobb arányban vesznek részt nők.

3. Lakóhely szerinti megoszlás

A kérdőívet 62-en töltötték ki, mind Magyarországon élnek, többségük városban lakik, de Magyarország különböző területeiről érkezett, beleértve Budapestet és kisebb Vas vármegyei városokat, falvakat. A lakóhely földrajzi elhelyezkedése befolyásolhatja a válaszadók preferenciáit, különösen abban, hogy milyen távolságra hajlandók elutazni egy-egy zarándokútvonal vagy helyszín eléréséhez. Vidéki válaszadók esetleg hajlamosabbak lehetnek regionális zarándokhelyek felkeresésére, míg a nagyvárosi lakosok számára a logisztikai és infrastrukturális kérdések lehetnek kiemelkedőek.

4. Zarándokútvonalakkal kapcsolatos ismeretek

A válaszadók többsége a kiemelkedő magyarországi helyszínek mellett más, népszerű európai országokkal kapcsolatos zarándoklatok helyszíneit is ismeri, a válaszok között megtalálhatóak híresebb és kevésbé ismert európai zarándokútvonalak, zarándokhelyszínek. A szlovén területen futó zarándoklatokról viszont lényegesen kevesebb információval rendelkeztek a kitöltők.

Magyarországi zarándokútvonalak és zarándokhelyszínek

A leggyakrabban előforduló **magyarországi zarándokhelyszínek és zarándokútvonalak** a következők voltak:

Mária Út - Ez az egyik leggyakrabban említett zarándokút, amely több kegyhelyet is összeköt, mint például Máriapócs, Mátraverebély-Szentkút, Máriagyúd és Mariazell. Az út számos hívőt vonz és az ország különböző pontjairól indul.

Máriapócs - Fontos Mária-kegyhely Északkelet-Magyarországon, amelyet több Mária-útvonal is érint. A kegyhely látogatottsága kiemelkedő, és számos zarándok jön ide lelki megújulásért.

Mátraverebély-Szentkút - Magyarország egyik legjelentősebb búcsújáráshelye, ahová szintén gyakran zarándokolnak. Az útvonalak között a Mária Út és a Szent Márton-út is érinti ezt a helyszínt.

Celldömölk - Egy másik kiemelt zarándokhely, amelyet „kis Mariazell”-nek is neveznek, a kegyhely része a Mária Útnak, zarándokforgalma is jelentős.

Szent Márton-út - Ezt az útvonalat sokan említik, amely főként Szombathelyhez kapcsolódik, ahol Szent Márton született. Az útvonal részeként több templom és zarándokhely látogatható.

Pusztacsatár és Vasvár - E két helyszín szintén népszerű a zarándokok körében, és gyakran a Mária Út részeként látogatják őket.

Máriagyúd: A dél-magyarországi zarándokok körében népszerű, és szintén többször említésre került.

Esztergom: A történelmi magyar egyházközpontként fontos szerepet tölt be, a zarándoklatok központi célpontja.

Magyar Camino - A spanyol Camino útvonal mintájára kialakított magyarországi zarándokút, amely több kegyhelyet összeköt, és egyre népszerűbb a hazai hívők körében.

Camino Benedictus és Gyöngyök Útja - Ezek az útvonalak kevésbé népszerűek, de szerepelnek a válaszok között, amelyek szintén zárandoklatra alkalmas helyeket kötnek össze.

A válaszadók ismeretei alapján a magyar zárandokok által leginkább látogatott és ismert helyek jól tükrözik a vallási, történelmi és kulturális összefonódásokat. A válaszok alapján látható, hogy a Mária Út kiemelt szerepet játszik a magyarországi zárandoklatokban, ennek oka lehet, hogy több irányból lehet elérni a fontos kegyhelyeket, például Máriapócsot és Mátraverebély-Szentkutat. Ezek az útvonalak és helyszínek összekötik a görögkatolikus és római katolikus hagyományokat, és számos más, kisebb kegyhelyet is magukba foglalnak. A Szent Márton Út különleges jelentőséggel bír, hiszen nemcsak vallási, hanem történelmi és kulturális szempontból is értékes.

A kisebb, de népszerű helyszínek, mint Vasvár, Pusztacsatár és Csatka, a helyi közösségek hitéletében, s a helyi hagyományok ápolásában fontos szerepet töltenek be, és ezek a pontok gyakran szerepelnek a válaszokban.

Szlovéniai zárandokútvonalak és zárandokhelyszínek

A válaszok alapján a résztvevők nagy része (65%) nem ismer **szlovén zárandokútvonalakat** vagy zárandokhelyeket, ami arra utalhat, hogy a szlovén zárandokturizmus kevésbé ismert a kérdőívet kitöltő magyar zárandokok körében.

A leggyakrabban előforduló szlovéniai zárandokhelyszínek és útvonalak a következők voltak:

Szent Márton út - A Szent Márton zárandokút Szent Márton püspök életének jelentős helyszíneit köti össze.

Mária út - A Mária Út Közép-Európa legismertebb zárandokútvonala, amely a Mária-kegyhelyeket köti össze több országban. Szlovéniában egy korábbi Szlovénia-Horvátország együttműködési program keretében alakították ki az ország délkeleti részén húzódó szlovén és a horvát Mária-kegyhelyet összekötő „Mária zárandokútja” útvonalat. Az útvonal kapcsolódik a nemzetközi Mária-út Észak-Dél irányú útvonalhálózatához is: Czestochowa

(Lengyelország) – Lőcse (Szlovákia) – Mariazell (Ausztria) – Ptujška Gora és Sveta Gora (Szlovénia) – Marija Bistrica (Horvátország).

Maribor, Celje és Ljubljana - három kiemelt város Szlovéniában, ahol vallási és kulturális jelentőségű helyszínek találhatók. Maribor és Celje templomai, valamint Ljubljana történelmi egyházi épületei fontos állomások lehetnek a zarándokok számára.

Ptujška Gora - Szlovénia egyik legismertebb zarándokhelye, ahol a Mária-szentély különleges vonzerőt jelent a zarándokok számára. A templom híres gyönyörű gótikus építészetéről, és jelentős történelmi hagyományokkal bír.

A válaszok alapján elmondható, hogy a szlovén zarándokhelyek ismertsége feltehetően azért kisebb, mert ezek a helyszínek nem kapcsolódnak a magyarországi zarándokútvonalakhoz.

Nemzetközi zarándokútvonalak és zarándokhelyszínek

A **nemzetközi zarándoklatokkal** kapcsolatosan több **nemzetközi zarándokhelyet** és útvonalat ismernek a kitöltők. A leggyakrabban említett helyek között szerepel az El Camino, a Csíksomlyói kegyhely, Mariazell, Lourdes, Međugorje, és Fatima. Az El Camino különösen népszerű, mint a legismertebb keresztény zarándokút Spanyolországban, amely Santiago de Compostela városához vezet, de említették Rómát és több Közép - és Kelet - európai kegyhelyet, amelyek szintén jelentős vallási és történelmi értéket képviselnek.

El Camino (Szent Jakab-út) - Az El Camino, más néven a Szent Jakab-út, a világ egyik legismertebb zarándokútvonala, az útvonal Santiago de Compostela városába vezet, ahol Szent Jakab apostol sírja található. Az „El Camino” különféle szakaszai évente több százezer zarándokot vonzanak, akik hitük elmélyítésére és spirituális tapasztalatszerzésre keresik fel az útvonalat.

Csíksomlyó (Románia) - Csíksomlyó Erdélyben található, és a magyar zarándokok számára különleges jelentőséggel bír. A helyszín híres a pünkösdi búcsúról, amely évről évre egyre több hívőt vonz. Csíksomlyó a Szűz Mária tiszteletére épített kegytemplomával és a környező hegyekkel spirituális feltöltődést kínál a látogatóknak.

Marizell (Ausztria) - Ausztria egyik legfontosabb kegyhelye, amelyet különösen a közép-európai zarándokok látogatnak előszeretettel. A bazilikában található Szűz Mária kegyszobra évszázadok óta a hívők imáinak központi tárgya, és a helyszín a Mária-út egyik fontos állomása.

Lourdes (Franciaország) - A Szűz Mária jelenéseiről vált híressé, a kegyhely évente milliókat vonz, akik gyógyulást és lelki vigaszt keresnek. A város szent forrásáról is ismert, amely a hívők szerint gyógyító hatással bír.

Međugorje (Bosznia-Hercegovina) - Mária-jelenéseiről ismert helyszín, melyek 1981-ben kezdődtek. Azóta a helyszín a katolikus zarándokok egyik fontos állomása lett, akik lelki megtisztulást és elmélyülést keresnek.

Fatima (Portugália) - Híres Mária-jelenéseiről, amelyek 1917-ben történtek három pástorgyermek előtt. Fatima a világ egyik legismertebb katolikus zarándokhelye, és a béke, valamint a hit üzenete kapcsolódik hozzá.

Częstochowa (Lengyelország) - A lengyelországi Jasna Góra kolostorban található a híres Fekete Madonna ikon, amelyet számos zarándok látogat meg évente.

Róma (Olaszország) - A katolikus egyház központjaként Róma számos zarándokhelyet kínál, köztük a Vatikánt és Szent Péter-bazilikát.

Assisi (Olaszország) – Szent Ferenc szülővárosa, amely az alázat és a természet szeretetének üzenetét hordozza.

Taizé (Franciaország) - Taizé egy ökumenikus közösség székhelye, amely a béke és a megértés üzenetét sugározza, a világ minden tájáról érkező fiatalok körében rendkívül népszerű.

A kérdőívet kitöltők 93,5százaléka már járt az általa megnevezett zarándokútvonalak valamelyikén, mindössze 4 fő adott nemleges választ. Közülük ketten nyitottak lennének zarándoklaton részt venni, de mindannyian anyagi problémákra hivatkozva nem tudtak / nem tudnak elindulni.

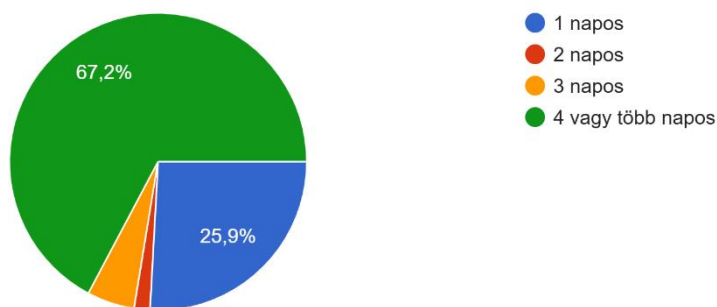
5. Zarándoklatok során szerzett észrevételek, tapasztalatok

A zarándoklatokkal kapcsolatos általános és szervezési információk, észrevételek

A kérdőívet kitöltők jellemzően magyarországi zarándoklatok tapasztalatai alapján értékelték, a válaszadók közel fele a Mária utat, Mária kegyhelyeket (Mária Út / Máriapócs / Mátraverebély-Szentkút / Celldömölk) illetve a Szent Márton zarándokútvonalat jelölte meg.

Legtöbbjüket a lelki / szellemi feltöltődés (85%) és vallási igény (83%) indítja útnak, ezt egészíti ki a kulturális és természeti értékek megismerése.

A válaszadók közel kétharmada hosszabb, több napos zarándoklaton vett részt, negyedük körében viszont az egy napos zarándoklat volt népszerűbb.

A zarándoklatokkal kapcsolatos információkat a válaszadók kb. 60 százaléka a szűkebb körből szerzi, többségük barátoktól, rokonoktól vagy szentmise keretében értesül róla. Körülbelül felük az internetes felületeket is használja, kisebb részük pedig különböző média felületeken találkozott velük.

A válaszadók kb. 70 százaléka szerint az egyház vagy civil – vallási – egyesületek által szervezett zarándoklatok a legnépszerűbbek, 6,9 százalékuk az utazási irodát választja a fennmaradó kb. 20 százaléka egyénileg, vagy kisebb baráti társasággal tervezi meg a zarándoklatait. Jól látszik, hogy a csoportos zarándoklatok a legnépszerűbbek a felnőttek körében, de látható az is, hogy egyre többen szerveznek egyénileg, családi, baráti résztvevőkkel kiscsoportos zarándoklatokat is.

A zárandokok válasza alapján legtöbbször (75,4 %) a szervezők, túravezetők által informálódtak, 28 százalékuk papír alapú térképeket használt, 16 százalék pedig kiadványok segítségével tájékozódott. A válaszokból az is kiderült, hogy – a felnőttek körében is – egyre népszerűbbek a digitális eszközök, egyharmaduk (33,3 %) jelölte meg, hogy mobil applikációt (is) használt a zárandoklat alatt.

A válaszadók körében a gyalogos zárandoklatok a legnépszerűbbek, melyeket egy-egy helyszín meglátogatását célzó szervezett zárandoklatok követnek. A résztvevők az indulási helyszínről való eljutását illetően – lakóhelyük függvényében – általában valamilyen közlekedési eszközt – személyautót, tömegközlekedési eszközt – vesznek igénybe, a helyiek gyalog érkeznek meg.

Az infrastruktúrával, szolgáltatásokkal, programokkal kapcsolatos információk

A zárandoklatok útvonalának minőségével, infrastrukturális felszereltségével, szolgáltatásaival határozottan elégedettek voltak a résztvevők, több mint 60 százalékuk nem észlelt hiányosságokat. 40 százalékuk a pihenőhelyek, padok, hulladékgyűjtők, mosdók, vízvételi lehetőségek számát tartotta kevésnek, de érkezett panasz a táblázásra vonatkozóan is, valamint a zárandokhelyszínekről szóló kiadványokat, bemutatkozó anyagokat is többen hiányolták.

Az útvonalak minőségét, járhatóságát jónak ítélték meg, azonban a táblázással kapcsolatosan érezték – kisebb – problémákat, mind az útirány jelölését mutató, mind az információs táblák körében, többségük azonban úgy nyilatkozott, hogy a kihelyezett táblák alapján egyértelműen sikerült beazonosítaniuk az útvonalat.

Az észlelt hiányosságok ellenére a zárandokútvonalakat jól járhatónak és élvezetesnek találták, megkapták a zárandokoltoktól elvárt élményeket, amelyhez az igénybe vett szolgáltatások, a kulturális és történelmi értékek megismerése is hozzájárult.

A zárandokhelyszínek megközelíthetőségéről is pozitívan nyilatkoztak, az infrastrukturális feltételekkel kapcsolatos észrevételek alapján kijelenthetjük, hogy az alapszükségletek ellátásával kapcsolatos kiszolgáló egységek és imádkozásra / elvonulásra alkalmas feltételek

biztosítottak (pl. mosdók, ivóvízvételi lehetőség, pihenőhelyek, padok, hulladékgyűjtők) azonban az étkezési lehetőségek, élelmiszerboltok, kulturális programok, információs pontok korlátozottabb számban érhetőek el a zarándokhelyszínek környezetében. A válaszadók 67 százaléka észlelt hiányosságokat a zarándokhelyszínek felszereltségére vonatkozóan, többnyire a mosdók, pihenőhelyek, padok és kihelyezett útbaigazító táblák számával nem voltak elégedettek, de hiányoltak hulladékgyűjtőedényeket és különböző információs anyagokat is. Összességében ugyanakkor elégedettek voltak a helyszínek felszereltségét, szolgáltatásait illetően, a férőhelyekre vonatkozóan azonban megoszlottak a vélemények. Nagyobb csoportok befogadására vonatkozóan zsúfoltnak találták a helyszíneket, és erre vezethetőek vissza az alapvető szükségletekkel szemben érzékelt hiányosságok is.

Napjainkban egyre nagyobb népszerűségnek örvend a zarándokhelyszínek tágabb környezetének felfedezése. A vallási értékeken túl a helyszínek kulturális és történelmi szerepére is kíváncsiak a látogatók, akik jónak ítélték meg az ezzel kapcsolatos információk átadását. Többen megjegyezték, hogy több odafigyelést igényelne a párhuzamosan futó programok összeegyeztetése, mert nyitottak, érdeklődők az zarándokhelyszínekkel kapcsolatos ismereteik bővítésére.

6. Értékelések összefoglalása és fejlesztési javaslatok

A beérkezett válaszok alapján a magyarországi zarándoklatok, különösen a Mária út, Mária-kegyhelyek és a Szent Márton út zarándokútvonalai a legnépszerűbbek, amelyeket lelki és vallási feltöltődés céljából keresnek fel, de szoros kapcsolatban állnak a kulturális és természeti értékek megismerésével is. A válaszadók többsége hosszabb zarándoklatokon vett részt, de az is látszik, hogy egyre többen választják az egynapos zarándoklatokat.

A zarándoklatokkal kapcsolatos információkat legtöbben barátoktól, rokonoktól, vagy szentmise során szerzik, de az internet és egyéb médiafelületek is szerepet kapnak. Legnépszerűbbek az egyház által vagy vallási egyesületek által szervezett zarándoklatok, de az egyéni és kiscsoportos zarándoklatok száma is kiemelkedő. A zarándoklatok alatt a szervezők és túravezetők, valamint a digitális eszközök, mint például a mobil alkalmazások, egyre nagyobb szerepet kapnak a tájékozódásban. Az útvonalak minősége és járhatósága általánosan pozitív visszajelzéseket kapott, de a zarándokok néhány hiányosságot is észleltek,

mint például a pihenőhelyek, mosdók, vízvételi lehetőségek, padok és hulladékgyűjtők alacsony száma. Az infrastruktúra, különösen az alapvető szükségletekhez kapcsolódó szolgáltatások, általánosságban megfeleltek, de a nagyobb csoportok számára néhol zsúfoltak voltak a zárandokhelyszínek.

A válaszadók emellett pozitívan értékelték a zárandokhelyszínek kulturális és vallási értékeit, és az információátadás minőségét is jónak tartották. Az étkezési lehetőségek és a kiegészítő kulturális programok korlátozott száma miatt ezek a területek megjelölhetőek fejlesztési területekként.

Infrastrukturális fejlesztési igények: Az idősebb korosztály is aktív felhasználója a digitális eszközöknek, közülük egyre többen használnak mobil applikációkat, a válaszokból érezhetően kitűnik, hogy nem csak a fiatalok számára fontosak a digitalizációs lehetőségek pl. a pecsétgyűjtő alkalmazások elérésére. Emellett igénylik a telefonok töltésének lehetőségét is. A fiatalokhoz képest szerényebb szolgáltatási igényekkel rendelkeznek a szállás és étkezés terén, ugyanakkor mindkét korosztály szerint a pihenőhelyek és mosdók száma nem elegendő, különösen nagyobb létszámú csoportos zárandoklatok esetén.

Interaktív elemek beépítése: A résztvevők érdeklődnek a zárandokhelyszínek múltja és történelme iránt, valamint szívesen vesznek részt élménybeszámolókon és információs előadásokon. A programok során fontos figyelembe venni, hogy párhuzamosan futó előadások mindegyike érdekes lehet számukra, de többen jelezték, hogy döntésüket az anyagi lehetőségeik is korlátozzák.

Tájékoztatói rendszer fejlesztése és digitalizáció: A fiatalabb korosztály mellett az idősebbek is egyre inkább nyitottak a digitális megoldásokra. A programok során az elektronikus eszközök és applikációk használata mellett biztosítani kell a telefonok töltésének lehetőségét. A tájékoztatói rendszer fejlesztése, például interaktív térképek és útvonaljelölések alkalmazása segíthet a résztvevők orientációjában.

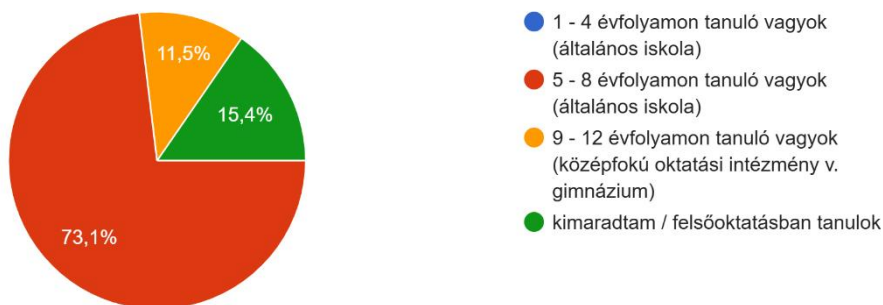
Programok optimalizálása: A programok kialakításánál figyelembe kell venni a különböző korosztályok igényeit. A fiatalok és idősebbek egyaránt nagyra értékelik a lelkeség átélését és a közösségépítő beszélgetéseket, találkozókat. Emellett fontos szerepe van a

zarándokvezetőknek, akik tapasztalataikkal és szakértelmükkel nagyban hozzájárulnak a résztvevők élményeihez. A programok során célszerű a párhuzamos előadásokat és tevékenységeket úgy összehangolni, hogy mindenki érdeklődését felkeltsük, lehetőség szerint kihasználva az ingyenesen látogatható programokat.

Magyar diákok kérdőíves lekérdezésének eredményei

1. Életkor szerinti megoszlás

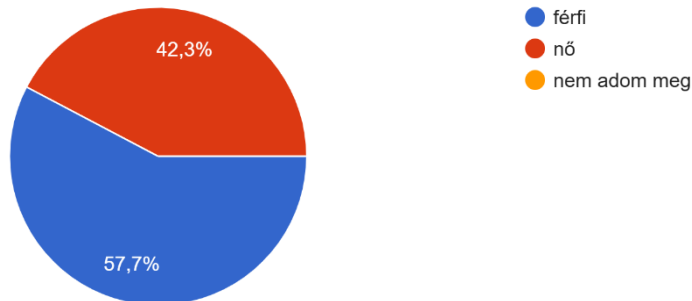
A válaszadók különböző korosztályokat képviseltek, a kitöltő 26 diák legtöbbször, 73 százaléka általános iskola felső tagozatán tanul, 15,4 százalék a közép fokú tanulmányait már befejezte (felsőoktatásban tanul vagy kimarad), 11,5 százaléka pedig közép fokú képzési intézményben tanul. Fontos megjegyezni, hogy a fiatalabb vagy épp az idősebb diákok korcsoportja más-más okból vesz részt zárandoklatokon ezért eltérő igények mutatkoznak az egyes korosztályokat illetően és eltérő tapasztalatok születnek pl. a fiatalabbak inkább a társaság, a közösségi élmény miatt vágnak neki a zárandoklatoknak, míg az idősebb társaikat a spiritualitás, egyéb vallási okok indítják el.

2. Nemek szerinti megoszlás

Az adatok alapján a fiatal férfiak és nők között egyaránt népszerűek a zárandoklatok, a résztvevők több, mint fele (57,7%) férfi volt. Ez az arány a felnőtt válaszadók körében átrendeződött, ott a válaszadók közel 70 százaléka nő volt.

A projekt későbbi tevékenységei során fontos lenne a fiatal férfiak – zarándoklatok iránti - elköteleződését megőrizni, hogy felnőtt korukban is aktív látogatói legyenek ezeknek a rendezvényeknek.

3. Lakóhely szerinti megoszlás

A kérdőívet 26 diák töltötte ki, mind Magyarországon élnek - fele-fele arányban - Vas vármegyei városokat, falvakat jelölt meg lakóhelyüül. A lakóhely földrajzi elhelyezkedése jelen esetben nem volt mérvadó, a falvakban és városokban élők egyaránt nyitottak a közelebb és távolabb található – akár nemzetközi – zarándoklatok iránt is (pl. a fiatalok által különösen kedvelt helyszín a horvátországi Međugorje).

4. Zarándokútvonalakkal kapcsolatos ismeretek, szervezési információk

A válaszadók mindössze néhány különösen fontos zarándokhelyet és útvonalat jelöltek meg.

Szentek nyomában ifjúsági zarándoklat (<i>Szentpéterfa/Güssing/Rábakethely</i>)	61,54%
Mariazell	11,54%
Međugorje	11,54%
Csehimindszent	3,85%
Szombathely-Gencsapáti	3,85%
Vasvár	3,85%

A válaszadó diákok többsége 61,54 százaléka – iskolai keretek között meghirdetett – a Szombathelyi Egyházmegye által szervezett „Szentek nyomában ifjúsági zarándoklat”-on vett

részt. A fiatalok a 3 napos gyalogos zarándoklat során megismerték a szentek (Boldog Batthyány László és Boldog Brenner János) életét és közösségi élményekben is részesültek, közös imádságokon, éneklésen és játékos vetélkedőkön vehettek részt. A program célja, a fiatalok hitének és közösségi érzésének megerősítése volt.

A projekt későbbi munkafolyamataiba célszerű lenne tanulmányozni a megjelölt helyszíneket, útvonalakat, hogy miért töltenek be a fiatalok számára különösen fontos vallási és kulturális szerepet.

Főként gyalogos zarándoklatokon vettek részt a diákok, de autóbuszos ill. vonatos zarándoklatról is érkeztek visszajelzések.

A fiatalok a hosszabb, több napos zarándoklatokat preferálják többségük 57,7 % 3 napos útvonalat járt be, de közel negyedük 23,1% 4 vagy több napos zarándoklatról nyilatkozott.

5. Zarándoklatok során szerzett észrevételek, tapasztalatok

Az infrastruktúrával és szolgáltatásokkal kapcsolatos információk

A felnőtt válaszokhoz hasonlóan értékelte a fiatalabb korosztály is a szolgáltatásokkal, infrastruktúrával kapcsolatos kérdéseket.

Többségük összességében jó / nagyon jó értékelést adott az útvonalak minőségére, járhatóságára vonatkozóan és elégedettek voltak az infrastruktúra kiépítettségével, az alapvető szükségletek kielégítésére alkalmas felszerelések, szolgáltatások elérhetőek voltak, mégis közel 40 százalékuk jelzett hiányosságokat a szálláshelyekkel és a tisztálkodással, (pl. mosdók) valamint a hulladékgyűjtőkkel kapcsolatosan.

A válaszaikból az is kiderült, a fiatalok számára fontos, hogy minőségi és tartalmas főétkezést kapjanak, kényelmes szálláshelyen tudjanak éjszakázni, az idősebb korosztály ezekkel a területekkel kapcsolatosan nem volt ennyire kritikus.

A táblázással, útirány jelzéssel kapcsolatos kérdésre vegyes válaszok érkeztek. A többség az útvonaltól, túravezetőtől függően nem fordított ezekre nagy figyelmet, mások elegendőnek vagy épp hiányosnak találták.

A kapott visszajelzések alapján elmondható, – amit az interneten található dokumentum jellegű videós összefoglaló a Magyar Zarándokutat bejáró egyetemista észrevételei is tükröznek¹³ – hogy fokozott figyelmet kell fordítani az útirányt jelző táblák frissítésére és karbantartására, valamint információs táblák kihelyezésére. Az interaktív útvonal-alkalmazások (például QR-kódok; offline térképek) használata is segíthetné a tájékozódást, különösen a fiatalabb generáció számára.

A zarándoklatok során szervezett programokkal, élményekkel kapcsolatos észrevételek

A diákok többsége szívesen vesz részt különböző programokon. A legnépszerűbbek:

csapatjátékok	61,5 %
kvízek	50,0 %
interaktív foglalkozások	30,8 %
pecsétgyűjtő rendszerek	23,1 %

A résztvevők közül sokan érdekes, értékes információkat kaptak a meglátogatott helyszínek kulturális és vallási jelentőségéről, főként a zarándokvezetőktől (80 %); előadások, tárlatvezetések során (64 %); játékos feladatok, vetélkedők részeseként (44 %) vagy kihelyezett információs táblák (24 %) segítségével. Ha felkeltette érdeklődésüket egy – egy zarándokhelyszín vagy téma elsősorban az interneten (69,2 %) keresnek róla több információt. Nyitottak a személyes találkozásokra, interaktív beszélgetésekre (38,5 %), és szívesen fogadnak további adatokat információs táblák (23,1 %) papír alapú (15,4 %) vagy digitális (7,7 %) kiadványok, információs anyagok formájában is.

Bővíteni lehetne az interaktív ismeretátadási lehetőségeket, például mobilalkalmazások fejlesztésével, amelyek kvízkérdéseken keresztül adják át az ismereteket. A fiatalabb diákok körében pedig népszerűek a digitális pecsétgyűjtő applikációk. Nagyobb csoportos zarándoklatok alkalmával rendkívül jó hangulatot eredményezett és élményt nyújtott a csapatjátékok szervezése is.

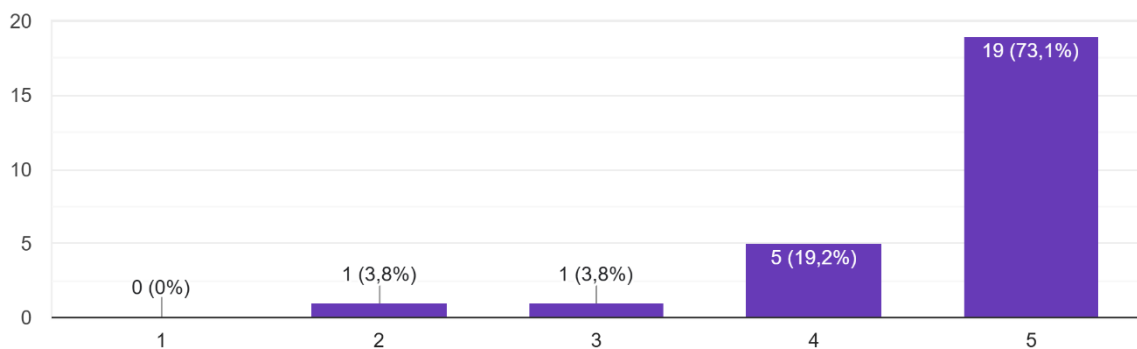
¹³ https://youtu.be/svYVZ5ZYNSg?si=tN3aCsOPyYt9y9_9

Érdeemes lehet nagyobb hangsúlyt fektetni a történelmi kontextus bemutatására is, hogy a résztvevők mélyebb ismereteket szerezzenek a zárándoklat helyszíneiről.

A válaszadók többsége jól (19,2 %) nagyon jól (73,1 %) érezte magát a zárándoklatok alatt és megkapták azokat az élményeket, amire számítottak és ezt nem feltétlenül a szolgáltatásoknak és infrastruktúráis felszereltségeknek köszönhetik!

Összességében, hogy érezted magad a zárándoklat alatt? Megkaptad-e azt az élményt amire számítottál? (legrosszabb értékelés = 1, legjobb értékelés = 5)

26 válasz

A zárándoklat hangulata és a közösségi élmény általában pozitív visszajelzéseket kapott. A többségnek - 50 százalékuknak – a zárándoklatok **hangulata** tetszett legjobban, 23,1 % tartotta fontosnak az **új, személyes kapcsolatok** kialakulását, 19,2 százalékuknak a zárándoklat helyszínéről kapott információk, a maradék 7,7 százalékuk pedig a zárándoklatok tematikája adott maradandó emlékeket.

Szívesen vennének részt magyar és külföldi zárándoklatokon, nyári táborokban, olyan rendezvényeken, ahol vallási és kulturális ismeretekkel is gazdagodhatnak.

A zárándoklat programjainak kialakításánál érdemes figyelembe venni a fiatalok igényeit, például több csapatépítő tevékenység, szabadidős játék és spirituális feladat beiktatását. A programokat rugalmasabbá kell tenni, annak érdekében, hogy minél több fiatalt be tudjanak vonni az eseményekre, de lehetőségük legyen önálló felfedezésekre is.

6. Értékelések összefoglalása és fejlesztési javaslatok

A magyar diákok körében végzett kérdőíves lekérdés alapján a válaszadók elsősorban általános iskolai felső tagozatán tanuló és középiskolás diákok voltak, akik más-más okokból vesznek részt zárandoklatokon: a fiatalabbak a közösségi élményt, míg az idősebbek a spiritualitást és vallási motivációt keresik. A válaszadók többsége férfi volt, fontos szempont lehet a jövőbeli programok kialakításánál, hogy a fiatal férfiak elköteleződését megőrizzük.

A diákok zárandoklatokkal kapcsolatos ismeretei szűk körre terjedtek ki, főként a „Szentek nyomában ifjúsági zárandoklatra”, amelyet a Szombathelyi Egyházmegye szervezett, és ahol a fiatalok szentek életét ismerték meg közösségi programok keretében. A fiatalok elsősorban gyalogos zárandoklatokon vettek részt, de érkezett visszajelzés autóbuszos és vonatos zárandoklatokról is. A legtöbben 3-4 napos útvonalakon indultak el.

A pozitívan értékelték az útvonalak minőségét és az infrastruktúra kiépítettségét, de néhány területen, mint a szálláshelyek, tisztálkodási lehetőségek és hulladékgyűjtők, hiányosságokat jeleztek. Az útirányjelzés és táblázás frissítése és karbantartása kiemelt figyelmet igényel, és a digitális eszközök, például mobilalkalmazások, segítségükre lehetnek a tájékozódásban.

A zárandoklatok programjaiban a csapatjátékok és interaktív foglalkozások voltak a legnépszerűek. A diákok érdeklődtek a zárandokhelyek vallási és kulturális jelentősége iránt, és szívesen keresnek további információt az interneten vagy személyes találkozások alkalmával, beszélgetések, tárlatvezetések során. A programok során fontos szerepet kaptak a közösségi élmények és az új kapcsolatok. A válaszadók a zárandoklatok hangulatát és a közösségi élményt értékelték a legjobbra, és nyitottak voltak a vallási és kulturális ismeretek bővítése iránt.

A programok kialakításánál érdemes figyelembe venni a fiatalok igényeit, több csapatépítő tevékenységgel, szabadidős játékokkal és rugalmasabb programstruktúrával megalkotva azokat, hogy még több fiatalat vonzzanak be.

Infrastrukturális fejlesztési igények: A fiatalabbak számára fontos a kényelem, az idősebb korosztálynak nem voltak ilyen jellegű igényei: több mosdó, pihenőhely és ivóvízvételi lehetőség kiépítése.

Interaktív elemek beépítése: Főként a digitális és papíralapú feladatok, játékok és pecsétgyűjtés az, amelyekkel fokozható a résztvevők bekapcsolódása.

Tájékozási rendszer fejlesztése és digitalizáció: Egyértelműbb útvonaljelölések és interaktív térképek biztosítása. A fiatalabb korosztály rendkívül nyitott az elektronikusan elérhető információk iránt, könnyen kezelhető, átlátható, fiatalos online felületek kialakítására kell törekedni, kihasználva a közösségi média felületek nyújtotta lehetőségeket is.

Programok optimalizálása: a diákok eltérő érdeklődési körét és elvárásait szem előtt tartva célszerű lenne olyan csapatépítő jellegű, spirituális és szabadidős tevékenységeket beiktatni, amikkel felkelthetjük érdeklődésüket a zárándoklatok iránt.

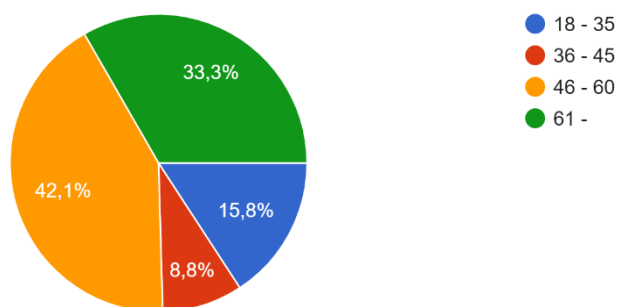
Kérdőíves lekérdezés során beérkezett információk elemzése – Szlovén oldal

Szlovén felnőtt zarándokok kérdőíves lekérdezésének eredményei

1. Életkor szerinti megoszlás

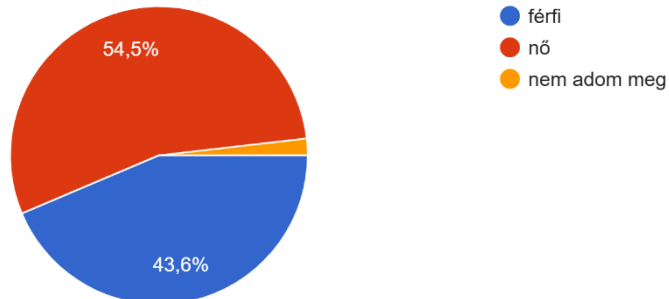
A válaszadók különböző korosztályokat képviseltek, az adatok alapján a legnagyobb arányban a 46-60 közötti korcsoport képviseltette magát (42,1 %), alig lemaradva követte a 61 év felettek korosztálya (33,3%). A válaszadók negyedét a 45 év alatti zarándokok alkották: a 36-45 év közötti csoport (8,8%), valamint a 18-35 év közötti fiatalok (15,8%).

A magyar válaszadókhoz hasonlóan a szlovén válaszadók esetében is látszik, hogy az idősebb korosztály az aktívabb. A korcsoportok megoszlása alapján különböző motivációkat és igényeket képviselhetnek a zarándoklatok során. A fiatalabbak még a kalandot a spirituális élményeket vagy egyéb kihívásokat keresnek, míg az idősebb korosztály valószínűleg nagyobb hangsúlyt helyez a vallási jelentőségre, a tradíciók tovább vitelére és a közösségi élményre.

2. Nemek szerinti megoszlás

Az adatok alapján férfiak és nők egyaránt részt vettek a válaszadásban, közel azonos arányban.

3. Lakóhely szerinti megoszlás

A kérdőívet 55-en töltötték ki, mind Szlovéniában, többségük Muravidéken él. A megadott válaszok alapján nagyobb részük városokban lakik, de lakóhelyük földrajzi elhelyezkedése is befolyásolhatja, hogy milyen távolságra hajlandók elutazni egy-egy zarándokútvonal vagy helyszín eléréséhez. Vidéki válaszadók esetleg hajlamosabbak lehetnek regionális zarándokhelyek felkeresésére, míg a nagyvárosi lakosok számára a logisztikai és infrastrukturális kérdések lehetnek kiemelkedőek.

4. Zarándokútvonalak látogatása

A válaszadók többsége a lokális (lakóhelyéhez közelebbi) helyszínek mellett más– népszerű európai – országokkal kapcsolatos zarándoklatok helyszíneit is ismerik, hasonlóan a magyar válaszadókéhoz, híresebb és kevésbé ismert európai zarándokútvonalak, zarándokhelyszínek is szerepeltek. A szlovén válaszadók kisebb része ismeri a jelentősebb magyarországi zarándokútvonalakat, zarándokhelyszíneket, kegyhelyeket, de többségük itt is a nemzetközi zarándoklatokról rendelkezik több információval.

Szlovéniai zarándokútvonalak és zarándokhelyszínek

A válaszok alapján Brežje, Turnišče és Ptujška Gora települések a leglátogatottabb szlovén helyszínek, amelyekhez több más kisebb zarándokhely, mint például Hotiza és Svete Gore kapcsolódik. Ezek a helyszínek különösen fontosak a vallásos közösségek számára, és a

zarándokok gyakran kombinálhatják az útvonalakat, így több kegyhelyet is meg tudnak látogatni egyetlen zarándoklat során.

Brežje - Az egyik leggyakrabban említett zarándokhely, amely Mária-kegyhelyéről híres. Sok zarándoklatot szerveznek ide, és a felmérés szerint az egyik leglátogatottabb helyszín.

Turnišče - Népszerű helyszín a zarándokok körében, különösen a Mária-kegyhelyek miatt. Gyakran látogatják Brezjével és más helyekkel együttes útvonal részeként.

Ptujška Gora - A Mária mennybemenetele templomával kiemelkedő zarándokhely Szlovéniában, ahol sok hívő imádkozik és keres lelki megnyugvást. A felmérés alapján szintén magas látogatottsággal rendelkezik.

Grad - Kevésbé gyakori célpont, de a felmérés alapján említik a kombinált zarándoklatok részeként.

Svete Gore - A Szent Hegy egy spirituálisan jelentős helyszín.

Hotiza - Kevésbé ismert, de a helyiek számára fontos zarándokhely.

Magyarországi zarándokútvonalak és zarándokhelyszínek

Magyarországon Budapest, Szombathely, Pécs és Móriapócs a kiemelt vallási célpont a zarándoklatokra indulók szlovének számára.

Budapest - A fővárost többször is említik, mint zarándokhelyszínt, amit vallási látogatások alkalmával felkeresnek.

Szombathely - Szintén gyakori célpont, különösen a Szent Mártonhoz kapcsolódó vallási jelentősége miatt.

Pécs - Több válaszban szerepelt, és fontos szerepet játszik a vallási életben, számos templom és vallási emlékhely található itt.

Máriapócs - Magyarország egyik legjelentősebb Mária-kegyhelye, amely híres a görögkatolikus templomáról és a zarándoklatokról.

Esztergom - Igaz csak egy választadónál szerepel, de az egyik legfontosabb vallási központ Magyarországon, hiszen az esztergomi bazilika a magyar katolikus egyház központja és a turisták körében is rendkívül népszerű.

Szentgotthárd és Csesztreg - olyan helyszínek, amelyek inkább helyi jelentőségűek, és a környező szlovén településekről is látogatják őket.

Nemzetközi zarándokútvonalak és zarándokhelyszínek

A választadók körében Lourdes, Međugorje, Mariazell és Fatima a legnépszerűbb nemzetközi zarándokhelyek. Ezeket a helyszíneket sokan keresik fel lelki feltöltődés és gyógyulás reményében, de Róma és Marija Bistrica is gyakran látogatott a szlovén zarándokok körében.

Lourdes (Franciaország) - A leggyakrabban említett helyszín, amely a Mária-jelenéseiről híres. Sok zarándok számára fontos célpont, ahol gyógyulást és lelki megerősödést keresnek.

Međugorje (Bosznia-Hercegovina) - A második legnépszerűbb helyszín, Međugorje Mária-jelenései révén vált zarándokközponttá, rendkívül sokan – főként fiatalabbak – keresik fel.

Mariazell (Ausztria) - Jelentős közép-európai Mária-kegyhely, amelyet szintén sokan látogatnak, különösen osztrák, magyar és szlovén zarándokok.

Fatima (Portugália) - A zarándokhely rendkívül népszerű, akár csak Lourdes vagy Međugorje. A Mária-jelenéseiről ismert helyszínt évente sok ezer zarándok látogatja meg.

Róma (Olaszország) - A katolikus vallás központjaként ismert város a Vatikánnal és a pápai szertartásokkal együtt fontos célpont a hívők számára.

Marija Bistrica (Horvátország) - Különösen a horvát zarándokok számára jelentős Mária-kegyhely, melyet gyakran keresnek fel a szlovén hívek is. (Egy korábbi szlovén-horvát

együttműködés¹⁴ keretében Mária-útvonalat hoztak létre, melynek egyik fontos állomása a Maija Bistrica kegyhely.)

A válaszadók többsége ismeri más- népszerű európai – országok kedvelt zarándokútjainak helyszíneit is, összességében elmondható, hogy a szlovén válaszadók közül – hasonlóan a magyarokhoz - legtöbben a Máriával kapcsolatos útvonalakat, zarándokhelyszíneket valamint az El Caminot ismerik, a magyar oldali zarándoklatokról viszont ők is kevesebb információval rendelkeznek. A válaszok alapján látható, hogy szlovén területen is a Máriával kapcsolatos zarándokhelyszínek, valamint a Szent Márton, illetve Szent Jakab útvonalak a legnépszerűbbek.

A kérdőívet kitöltők 91,1 százaléka már járt az általa megadott zarándokútjainak valamelyikén, mindössze 5 fő adott nemleges választ, közülük 2 fő nyitott lenne a zarándoklaton elindulni. A szálláslehetőségek, fizikai erőnlét és az időjárás alapján hozzák majd meg döntésüket.

5. Zarándoklatok során szerzett észrevételek, tapasztalatok

A zarándoklatokkal kapcsolatos általános és szervezési információk, észrevételek

A kérdőívet kitöltők jellemzően a Szlovéniában futó zarándoklatok tapasztalatai alapján értékelték, a válaszadók többsége a közelben fekvő zarándokhelyeket látogatta meg (Brežje / Turnišče / Ptujška Gora).

Legtöbbjüket a vallási motiváció / szakrális élmény (50,9 %) és a lelki / szellemi feltöltődés (36,4 %) indítja útnak, ezt egészíti ki a kulturális és természeti értékek megismerése.

A válaszadók közel kétharmada (61,8 %) egy napos zarándoklaton vett részt, de népszerűek a hosszabb zarándoklatok is a válaszadók 21,8 százaléka, illetve 14,6 százaléka jelölte meg a 3, illetve a 4 vagy több napos zarándoklatokat.

¹⁴ <http://www.si-hr.eu/map/marys-pilgrimage-route/>

A zárandoklatokkal kapcsolatos információkról a válaszadók nagyjából fele szentmise keretében értesült, többeknek barátok, rokonok ajánlották, de gyakoriak az internetes, illetve egyéb média felületeken látott, hallott információk is. Kisebb részük utazási irodához fordult vagy önállóan kereste meg a számára megfelelő zárandoklatokat.

szentmisén hirdették meg	49,09%
hozzátartozó / barát / ismerős ajánlotta	38,18%
interneten talált rá	14,55%
televíziós vagy rádióműsorban hallott róla	10,91%
újságban / magazinban olvasott róla	10,91%
utazási iroda hirdetésében látta	7,27%
Saját / családi ajánlás hatására	5,45%

A válaszadók többsége (54,6 %) szerint az egyház / plébános által szervezett zárandoklatok a legnépszerűbbek, 10,9 százalékuk még mindig utazási irodához fordul. A fennmaradó 40 % egyénileg, családdal vagy kisebb baráti társasággal tervezi meg a zárandoklatait. Jól látszik, hogy a csoportos zárandoklatok a legnépszerűbbek a felnőttek körében (70,1 %). Sajnos a személyes interjúk ráerősítettek arra, hogy Szlovéniában is érezhetően visszaesett a COVID járvány hatására a nagyobb tömeget mozgató zárandoklatok száma, talán ennek köszönhető az is, hogy egyre többen szerveznek egyénileg, családi, baráti résztvevőkkel, kiscsoportos zárandoklatokat (60,0 %).

21-50 fős nagyobb csoporttal szervezték	70,91%
családdal/barátokkal 2-10 fő	60,00%
voltam már olyan eseményen, amely nagy tömeget vonzott	23,64%
10-20 fős kis csoporttal szervezték	5,45%

A zárandokok válaszai alapján 38,2 százalékuk szervezők, túravezetők által tájékozódott, közel 30 százalékuk mobilalkalmazásokat / nyomtatott papír alapú térképeket használt, 10,9 százalékuk pedig kiadványok segítségével informálódott. A válaszokból az is kiderült, hogy – a

felőttek körében is – egyre népszerűbbek a digitális eszközök, közel egyharmaduk jelölte be, hogy mobil applikációt (is) használt a zárandoklat alatt!

Szlovéniában a rövid – 1 napos – zárandoklatok a legnépszerűbbek, ilyenkor egy-egy zárandokhelyszín meglátogatására szerveznek zárandoklatokat. Leggyakrabban személygépkocsival (50,1 %) vagy autóbusszal (32,7 %), illetve gyalogosan (14,6 %) jutnak el a meghatározott helyszínekre.

Az infrastruktúrával, szolgáltatásokkal, programokkal kapcsolatos információk

A zárandokaltok útvonalának minőségével, infrastrukturális felszereltségével, szolgáltatásaival határozottan elégedettek voltak a résztvevők, több mint 80 százalékuk a – magyar válaszadókhöz hasonlóan – nem észlelt hiányosságokat. Akik éreztek hiányosságokat a pihenőhelyek, padok, hulladékgyűjtők, mosdók, vízvételi lehetőségek számát tartották kevésnek, de érkezett panasz a táblázásra vonatkozóan és a zárandokhelyszínekről szóló kiadványokat, bemutatkozó anyagokat is többen keresték.

Az útvonalak minőségét, járhatóságát jónak ítélték meg, azonban a táblázással kapcsolatosan éreztek – kisebb – problémákat, elsősorban az útirány jelölését mutató, táblák körében, többségük azonban úgy nyilatkozott, hogy a kihelyezett táblák alapján egyértelműen sikerült beazonosítaniuk az útvonalat.

Az észlelt hiányosságok ellenére a zárandokútvonalakat jól járhatónak és élvezetesnek találták, megkapták az útvonaltól az elvárt élményeket, amelyhez az igénybe vett szolgáltatások, a kulturális és történelmi értékek megismerése is hozzájárult.

A zárandokhelyszínek megközelíthetőségéről is pozitívan nyilatkozta, az infrastrukturális feltételekkel kapcsolatos észrevételek alapján kijelenthetjük, hogy az alapszükségletek ellátásával kapcsolatos kiszolgáló egységek és imádkozásra / elvonulásra alkalmas feltételek biztosítottak (pl. mosdók, ívóvízvételi lehetőségek, pihenőhelyek, padok, hulladékgyűjtők), azonban az étkezési lehetőségek, élelmiszerboltok, kulturális programok, információs pontok korlátozottabb számban érhetőek el a zárandokhelyszínek környezetében. A válaszadók kis

része (21,3 %) észlelt hiányosságokat a zarándokhelyszínek felszereltségére vonatkozóan, többnyire a, pihenőhelyek, padok és kihelyezett útbaigazító táblák számával nem voltak elégedettek, de hiányoltak hulladékgyűjtőedényeket és különböző információs anyagokat is. Összességében elégedettek voltak a felszereltséget és szolgáltatásokat illetően, a férőhelyekre vonatkozóan azonban – ahogy a magyar válaszadóknál - úgy itt Szlovéniában is megoszlottak a vélemények, nagyobb csoportok befogadására vonatkozóan zsúfoltnak találták a helyszíneket, és erre vezethetőek vissza az alapvető szükségletekkel szemben érzékelt hiányosságok is.

Napjainkra egyre népszerűbbé vált a zarándokhelyszínek szélesebb körű megismerése. A válaszokból kiderült, hogy a vallási értékeken túl a helyszínek kulturális és történelmi szerepére is kíváncsiak a látogatók, idegenvezetővel kísért túrák, városnézés formájában. Többen a kommunikációval kapcsolatosan jeleztek észrevételeket, hogy több odafigyelést, tájékoztatást várnak el a zarándoklatok szervezése során, néhány válaszadó szerint pedig többet kellene reklámozni a szervezett utakat.

6. Értékelések összefoglalása és fejlesztési javaslatok

A beérkezett válaszok alapján a szlovén válaszadók is hasonlóan a magyar válaszadókhoz, elsősorban vallási motivációval keresik fel a zarándokhelyeket, ahol a lelki és szellemi feltöltődés, valamint a kulturális és vallási értékek megismerése áll a középpontban. A válaszadók többsége a helyi, szlovén zarándokhelyeket látogatta meg, mint Brežje, Turnišče és Ptujška Gora, de népszerűek a nemzetközi helyszínek is, például Lourdes és Međugorje. A válaszadók körében a legtöbb zarándoklat egy napos volt, de egyre több válaszadó keresett hosszabb, többnapos zarándoklatokat is.

A zarándoklatokkal kapcsolatos információkat legtöbbször szentmise keretében vagy barátoktól, rokonoktól hallották, de az internet és egyéb médiafelületek is jelentős szerepet kaptak. A válaszadók számára az egyház által szervezett zarándoklatok a legnépszerűbbek, azonban az egyéni, családi vagy kisebb baráti társaságok által szervezett zarándoklatok száma növekvő tendenciát mutat.

Infrastrukturális fejlesztési igények: A szlovén válaszadók is hasonlóan értékelték az útvonalak minőségét, mint a magyar válaszadók. Bár a többség elégedett volt az alapvető szükségletek kielégítésére szolgáló szolgáltatásokkal, a pihenőhelyek, mosdók, vízvételi lehetőségek és padok számát több válaszadó is kevésnek találta. A nagyobb csoportok számára egyes zarándokhelyszínek zsúfoltnak bizonyultak, és a zarándokok gyakran jelezték, hogy több információs anyagra lenne szükségük, például útbaigazító táblákra és egyéb kommunikációs eszközökre.

Interaktív elemek beépítése: A válaszadók nagy része érdeklődött a zarándokhelyek vallási és történelmi jelentősége iránt, és szívesen részt vettek volna élménybeszámolókon és információs előadásokon. A programok során érdemes figyelembe venni a különböző csoportok érdeklődési területét.

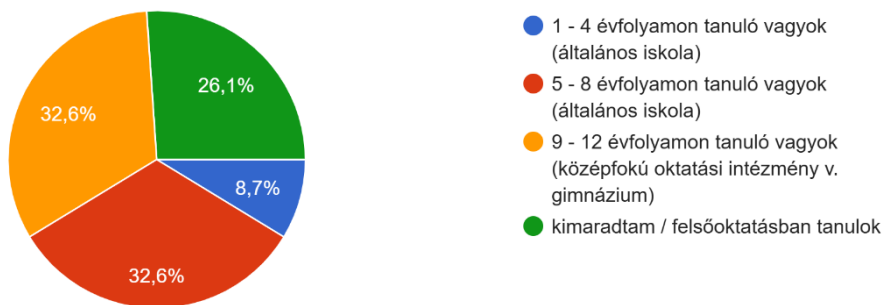
Tájékoztató rendszer fejlesztése és digitalizáció: A szlovén válaszadók egyre inkább nyitottak a digitális eszközök használatára, és sokan jelezték, hogy mobil applikációkat és egyéb digitális eszközöket használnak a zarándoklatok során. A tájékoztató rendszer fejlesztése érdekében fontos lenne több interaktív térképet és útvonaljelölést biztosítani, valamint a táblák karbantartására és frissítésére is fokozott figyelmet kell fordítani. Az elektronikus információk, mint például offline térképek és QR-kódok, segíthetnek a zarándokok tájékozódásában.

Programok optimalizálása: A programok kialakításánál célszerű figyelembe venni, hogy a zarándokok különböző érdeklődési körrel és elvárással rendelkeznek. A fiatalok és idősebbek egyaránt nagyra értékelik a lelkeség átélését és a közösség szerepét is, de a kulturális igények kielégítésével is foglalkozni kell pl. szervezett városnézés, vagy idegenvezetés keretében a zarándokhelyszínek történelmét, kultúráját is bemutatva célszerű megszervezni a programokat. A csoportos programok mellett fontos egyéni elvonulásra, imádkozásra alkalmas lehetőséget is beiktatni, hogy minden résztvevő megtalálja a számára legmegfelelőbb élményt. A zarándoklatok szervezésénél nagyobb figyelmet kell szentelni a kommunikációs és propaganda jellegű – reklámozással összefüggő – tevékenységekre.

Szlovén diákok kérdőíves lekérdezésének eredményei

1. Életkor szerinti megoszlás

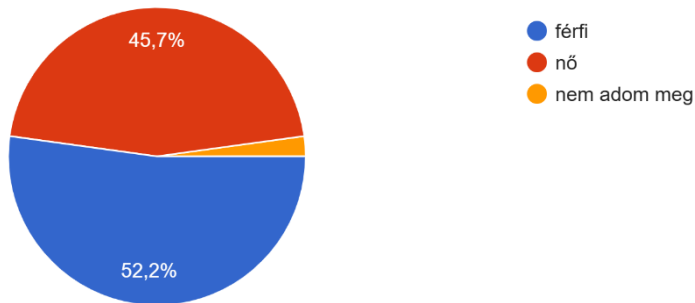
A válaszadók különböző korosztályokat képviseltek, a kitöltő 46 diák legtöbbje: 32,6 százaléka tanulmányait már befejezte (felsőoktatásban tanul vagy kimarad), 32,6 százaléka pedig középfokú képzési intézményben tanul, a maradék 34,8 % általános iskolába jár. Fontos megjegyezni, hogy az eltérő korosztályok számára eltérő igények mutatkoznak, hisz más – más okból vesznek részt a zárandoklatokon, így eltérő tapasztalatok születnek az egyes korcsoportokban. Például a fiatalabbak a társaság, a közösségi élmény miatt vágnak neki a zárandoklatoknak, míg az idősebb társaikat a spiritualitás, egyéb vallási okok indítják el.

2. Nemek szerinti megoszlás

Az adatok alapján a fiatal férfiak és nők között egyaránt népszerűek a zárandoklatok, a résztvevők 52,2 százaléka férfi 45,7 százaléka nő volt. Ez az arány a felnőtt válaszadók esetében sem változott meg – eltérően a magyaroktól – hisz Szlovéniában a felnőtt zárandokok összetételét közel fele-fele arányban férfiak és nők alkotják.

A projekt későbbi tevékenységei során fontos lenne megvizsgálni, hogy Szlovéniában, milyen eszközök, módszerek azok, amelyek segítenek a fiatal férfi zarándokok megtartásában.

3. Lakóhely szerinti megoszlás

A kérdőívet kitöltő 46 diák, mind Szlovéniában él, nagyjából fele-fele arányban városokat és falvakat jelöltek meg lakóhelyüknek. A lakóhely földrajzi elhelyezkedése jelen esetben nem volt mérvadó, a faluban és városokban élők egyaránt nyitottak a hozzájuk közelebb vagy távolabb található – nemzetközi – zarándoklatok iránt (pl. a szlovén fiatalok által is kedvelt helyszín a horvátországi Međugorje).

4. Zarándokútvonalakkal kapcsolatos ismeretek, szervezési információk

A válaszadók inkább lokális jelentőségű kisebb zarándok helyszíneket, illetve a Mária zarándokútvonalat jelölték meg. A szlovén fiatal válaszadók körében egy- egy magyarországi helyszín is megtalálható volt. Többség Brežje / Turnišče /Marijina pot helyszíneket, útvonalat jelölte meg:

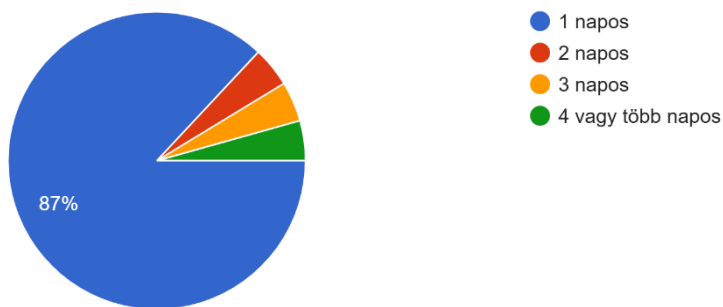
Brežje	30,43%
Turnišče	26,09%
Marijina pot	8,70%

A válaszadók többsége nem járt külföldi helyszíneken, csak 6,52 százalékuk jelezte, hogy a horvátországi Međugorje-ban vett részt zarándoklaton, viszont ugyanennyi diák ellátogatott már Magyarországra, például Szentgotthárdra is.

A válaszadó diákok többsége 63 százaléka egyénileg – családi /baráti társasággal együtt – kereste fel a zarándokhelyszíneket, 34,8 százaléka pedig egyházi / iskolai szervezésű zarándoklat"-on vett részt.

Főként autóbuzsos (45,7 %) vagy gyalogos (32,6 %) zarándoklatokon vettek részt a diákok, de érkezett visszajelzés kerékpáros zarándoklatokról is. Nem csak a kérdőívek, de személyes interjúk során is elhangzott, hogy a nyári egyházi táborok keretében Halász Dániel emléktúját is meg szokták látogatni.

A szlovén fiatalok – eltérően a magyaroktól – a rövid egy napos zarándoklatokat részesítik előnyben, 87 százaléuk jelölte be ezt a választ. A hosszabb, több napos zarándoklatok kevésbé népszerűek, a külföldi zarándoklatok tartoztak ebbe a válasz-tartományba.

5. Zarándoklatok során szerzett észrevételek, tapasztalatok

Az infrastruktúrával és szolgáltatásokkal kapcsolatos információk

A felnőttek által adott válaszokhoz hasonlóan értékelte a fiatalabb korosztály is a szolgáltatásokkal, infrastruktúrával kapcsolatos kérdéseket.

Többségük összességében jó / nagyon jó értékelést adott az útvonalak minőségére, járhatóságára vonatkozóan és elégedettek voltak az infrastruktúra kiépítettségével. Az alapvető szükségletek kielégítésére alkalmas felszerelések, szolgáltatások elérhetőek voltak. Megközelítőleg negyedük (23,9 %) jelzett hiányosságokat a pihenőhelyek, mosdók és szálláshelyek vonatkozásában.

A táblázással, útirányjelzéssel kapcsolatos kérdésre pozitív válaszok érkeztek. 82,6 százalékuk elégedett volt a táblák mennyiségével és minőségével is, mindössze 4,1 százalékuk jelezte, hogy kevésnek találta, ami bizonytalanná tette számára a helyes irány megtalálását.

A zárándoklatok során szervezett programokkal, élményekkel kapcsolatos észrevételek

A diákok többsége szívesen vesz részt különböző programokon. A legnépszerűbbek:

rejtvények, vetélkedők - vagy hasonló rövid gyakorlatok a tudás átadására	26,5 %
interaktív feladatok digitális eszközökkel	34,8 %
csapatjátékok	32,6 %
pecsétgyűjtő rendszerek	28,3 %
egyéb	8,7 %

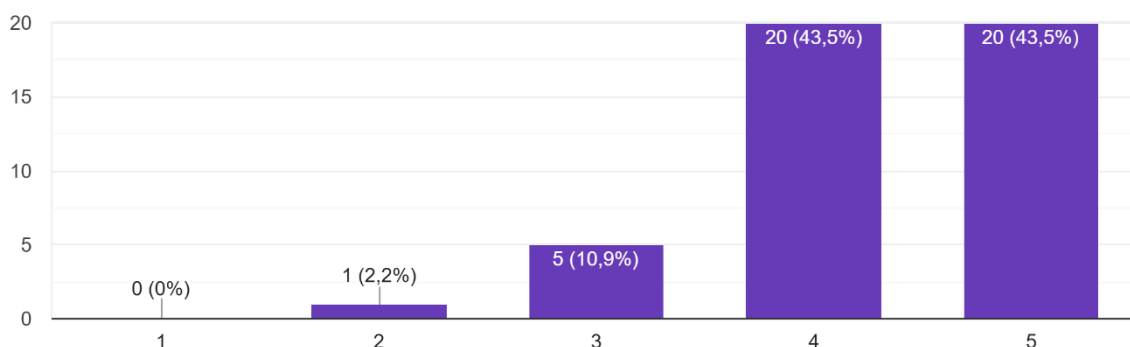
A résztvevők közül sokan érdekes, értékes információkat kaptak a meglátogatott helyszínek kulturális és vallási jelentőségéről, főként a zárándokvezetőktől (52,2 %); előadások, tárlatvezetések során (41,3 %); játékos feladatok, vetélkedők részeseként (17,4 %) vagy kihelyezett információs táblák (13 %) segítségével. Ha felkeltette érdeklődésüket egy – egy zárándokhelyszín vagy téma elsősorban az interneten (58,7 %) keresnek róla több információt. A szlovén fiatalok is nyitottak a személyes találkozásokra, interaktív beszélgetésekre (47,8%), és szívesen fogadnak további adatokat információs táblák (32,6 %) papír alapú (30,4 %) vagy digitális (13 %) kiadványok, információs anyagok formájában is.

Érdeemes lehet nagyobb hangsúlyt fektetni a történelmi kontextus bemutatására is, hogy a résztvevők mélyebb ismereteket szerezzenek a zárándoklat helyszíneiről.

A válaszadók többsége jól érezte magát a zárándoklatok alatt és megkapták azokat az élményeket, amire számítottak. Írásbeli észrevétel a hiányosságokra és fejlesztési lehetőségekre vonatkozóan nem érkezett.

Összességében, hogy érezted magad a zárándoklat alatt? Megkaptad-e azt az élményt amire számítottál? (legrosszabb értékelés = 1, legjobb értékelés = 5)

46 válasz

A zárándoklat hangulata és a közösségi élmény általában pozitív visszajelzéseket kapott. A többségnek – 71,7 % – a zárándokaltok **helyszíne** tetszett legjobban, 67,4 százalékuk tartotta fontosnak a zárándoklatok **hangulatát**, 26,1 százalékuk a tematika tetszett, 28,3 százalékuk pedig a szervezés, a zárándoklat helyszínéről kapott információk, 26,1 százalékuk a személyes kapcsolatok létrejötté adott maradandó emlékeket.

Szívesen vennének részt szlovén és külföldi zárándoklatokon, pápa látogatáson és nyári táborokban. Olyan rendezvényeken, ahol vallási és kulturális ismeretekkel is gazdagodhatnak.

A zárándoklat programjainak kialakításánál érdemes figyelembe venni a fiatalok igényeit, például több csapatépítő tevékenységet, szabadidős játékokat és spirituális feladatokat beiktatni. A programokat rugalmasabbá kell tenni, annak érdekében, hogy egyre több fiatal tudjanak bevonni az eseményekre, oly módon, hogy közben lehetőségük legyen önálló felfedezésekre is.

6. Értékelések összefoglalása és fejlesztési javaslatok

A fiatal szlovén zárándokok körében végzett kérdőíves felmérés alapján a legnagyobb arányban a felsőoktatásban tanuló vagy már tanulmányokat nem folytató fiatalok vettek részt. A válaszadók eltérő motivációkkal vágnak neki a zárándoklatoknak: a fiatalabbak a társaságot és közösségi élményeket keresik, míg az idősebbek inkább vallási és spirituális célból indulnak el. A válaszadók többsége városi környezetben él, és bár lakóhelyük földrajzi elhelyezkedése

nem befolyásolta jelentősen a választott zárandokhelyeket, nyitottak voltak mind a helyi, mind a nemzetközi zárandoklatokra.

Infrastrukturális fejlesztési igények: A fiatal szlovén zárandokok által adott visszajelzések alapján az útvonalak minősége és járhatósága jónak tekinthető, és az alapvető szükségletek biztosítása, mint pihenőhelyek, mosdók és vízvételi lehetőségek, megfelelő volt. Ugyanakkor a válaszadók egy része jelezte, hogy több pihenőhelyre és mosdóra lenne szükség, különösen a látogatottabb – lokális – zárandokhelyszínekre vonatkozóan. A táblázás és útirányjelzés is megfelelő volt a többség számára, csak pár diák jelzett hiányzó táblázást, amely bizonytalanságot okozott számukra.

Interaktív elemek beépítése: A válaszadók érdeklődnek a zárandokhelyek vallási és történelmi jelentősége iránt, és szívesen vesznek részt interaktív feladatokban, digitális eszközökkel támogatott programokban, rejtvényekben, vetélkedőkben. A fiatalok számára különösen vonzóak azok a rendezvények, amelyeket digitális eszközökkel színesítenek, és a zárandoklatokhoz kapcsolódó információk keresését az interneten végzik. Emellett nyitottak a személyes találkozókra, interaktív beszélgetésekre is. A programok során a történelmi kontextus bemutatása is fontos lenne, hogy mélyebb ismereteket szerezzenek a helyszínekről.

Tájékoztató rendszer fejlesztése és digitalizáció: A fiatal válaszadók számára a digitális tájékoztató, például mobil applikációk és online térképek egyre fontosabb szerepet kapnak. A tájékoztató rendszer fejlesztése érdekében célszerű lenne több interaktív digitális eszközt bevezetni, például QR-kódok, mobil applikációk vagy offline térképek alkalmazása. Az ilyen típusú fejlesztések különösen a fiatalok számára tennék könnyebbé a tájékoztatót a zárandoklatokon.

Programok optimalizálása: A zárandoklatok programjait a fiatalok igényeihez kell igazítani, figyelembe véve, hogy a közösségi élmény, a csapatépítő tevékenységek és szabadidős játékok kiemelt szerepet kapnak. A fiatalok számára különösen fontos a rugalmas programstruktúra, amely lehetőséget ad az önálló felfedezésekre, miközben a közösségi élmények és spirituális feladatok is helyet kapnak a programban. A zárandoklatok során különböző érdeklődési köröket kell kielégíteni, és figyelembe kell venni a tanulók szerényebb anyagi lehetőségeit is.

A válaszadók összességében elégedettek voltak a zárándoklatok hangulatával, a közösségi élménnyel, és pozitívan értékelték a szervezést, a zárándoklatok helyszíneit, és a személyes kapcsolatokat, amelyek maradandó emlékeket hagytak bennük. Szívesen vennének részt szlovén és külföldi zárándoklatokon, nyári táborokban és olyan rendezvényeken, amelyek vallási és kulturális ismeretekkel is gazdagítják őket.

A felmérés során szerzett tapasztalatok és személyes interjúk összefoglalása:

A zarándoklatok története és hagyományai jelentős vallási és kulturális értékeket hordoznak a közép-európai régióban, így Magyarország és Szlovénia határvidékén is. Az egyes zarándokutak, mint a Mária-út és a Szent Márton vagy Szent Jakab zarándokútvonalak, napjainkban nem csupán vallási élményeket, hanem kulturális felfedezéseket is kínálnak a résztvevők számára. A két ország közötti zarándoklatok kidolgozása a közösségi élményeken keresztül erősítheti a vallási és kulturális kapcsolatokat, miközben lehetőséget ad a természeti és a történelmi örökség megismerésére is.

A tanulmány célja az volt, hogy feltárja a zarándoklatok aktuális helyzetét, a résztvevők igényeit, valamint a zarándokutak fejlesztésére vonatkozó javaslatokat. A felmérés során gyűjtött adatokat kérdőíves válaszok és személyes interjúk alapján elemeztük, amelyek széleskörű és részletes képet adnak a zarándoklatokkal kapcsolatos tapasztalatokról és észrevételekről. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a zarándoklatok iránti érdeklődés ma is jelentős, különösen a vallási és közösségi élmények iránti igények kielégítése okán. A résztvevők különböző korosztályokat képviselnek, az ő igényeik és elvárásaik némileg eltérőek.

A fiatalabb korosztály, különösen a középiskolás és egyetemista fiatalok, gyakran a közösségi élmények és kalandok miatt választják a zarándoklatokat, az idősebb korosztály számára a vallási és spirituális feltöltődés, a tradíciók továbbvitele a legfontosabb motiváló tényező. A zarándoklatok során nemcsak a lelki, hanem a fizikai igények is jelentős szerepet kapnak, így elengedhetetlen az infrastruktúra és a szolgáltatások fejlesztése annak érdekében, hogy a résztvevők kényelmesen és biztonságosan teljesíthessék az útvonalakat.

A személyes interjúk során elhangzottak további fontos információkat nyújtottak a zarándoklatok szervezésével és fejlesztésével kapcsolatban. Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy a zarándoklatok sikeres lebonyolításához elengedhetetlen a közösségi élmény erősítése, a megfelelő infrastruktúra biztosítása és a zarándokok igényeinek folyamatos figyelembevétele.

A zárandoklatok során szerzett tapasztalatok alapján több olyan terület is kiemelésre került, amelyek fejlesztést igényelnek. Az útvonalak karbantartása és az útirányjelzések pontosítása az egyik legfontosabb feladat. A szálláshelyek, étkezési lehetőségek és egyéb szolgáltatások megléte is elengedhetetlen, különösen a hosszabb, többnapos zárandoklatok esetében. A fiatalok és idősebbek számára egyaránt lényeges, hogy az útvonalak könnyen követhetők legyenek, és hogy a zárandokok számára megfelelő pihenőhelyek, mosdók és vízvételi lehetőségek álljanak rendelkezésre. A táblázás és útirányjelzés mellett a digitális eszközök, mint a mobilalkalmazások és offline térképek használata is egyre nagyobb szerepet kap a tájékozódásban.

A zárandoklatok sikeréhez nemcsak a fizikai feltételek, hanem a lelki élmény is hozzájárul. A közösségi és vallási élmények, a közös imádságok, az élménybeszámolók és interaktív programok különösen fontosak a fiatalabb korosztály számára. A vallási jelentőségű helyszínek történelmi és kulturális aspektusait is be kell mutatni a résztvevők számára, hogy még gazdagabb élményeket nyújtsanak számukra. Elengedhetetlen a szolgáltatók és helyi közösségek bevonása, mellettük a fenntartható turizmus elvei is egyre inkább előtérbe kerülnek, így a zárandoklatok nemcsak vallási és kulturális, hanem gazdasági szempontból is értékelhető hasznot hozhatnak.

Ajánlások és javaslatok az új zarándokútvonalak kialakításához:

- 1. Infrastruktúra fejlesztése:** A zarándokutak mentén elengedhetetlen a megfelelő útvonaljelzés, táblázás és pihenőhelyek kialakítása. Az útvonalak karbantartása, valamint a vízvételi lehetőségek és mosdók biztosítása elengedhetetlen a zarándokok komfortjának növelése érdekében.
- 2. Szolgáltatások fejlesztése:** Az zarándokhelyek környékén a szállás- és étkezési lehetőségeket is biztosítani és folyamatosan fejleszteni kell. Az egyszerű, olcsó szállások mellett a prémium szolgáltatások iránti kereslet is növekvő tendenciát mutat, különösen azok körében, akik hajlandóak többet fizetni a kényelmesebb élményekért.
- 3. Digitális eszközök alkalmazása:** A digitális eszközök, például mobilapplikációk és interaktív térképek használata megkönnyíti a tájékozódást, különösen a fiatalabb korosztály számára. Az okostelefonok használatával kapcsolatban fontos, hogy a tervezett útvonalak elérhetőek legyenek offline módban is.
- 4. Meglévő egyházi-kulturális emlékek integrálása:** Az új zarándokútvonalak kialakítása során kiemelten fontos, hogy azok a helyi vallási és kulturális hagyományokra épüljenek, ezáltal megőrizve és továbbadva az adott térség örökségét.
Javasolt, hogy az útvonalak szervesen kapcsolódjanak a már meglévő turisztikai és kulturális fejlesztésekhez, hogy azok egymást erősítve kínáljanak egyedi élményt a zarándokoknak. Amennyiben ez az integráció elmarad, az útvonalak hosszú távú fenntarthatósága és vonzereje kérdésessé válhat.
- 5. Emlékek és történetek megőrzése:** A zarándoklatokat nemcsak vallási, hanem emlékezetőrző szerepük miatt is támogatni kell. Az emlékezet és a személyes történetek élményként hatnak valamennyi célcsoportra. A levéltárak és könyvtárak szerepe is kulcsfontosságú lehet az ilyen történetek rendszerezésében és elérhetővé tételében.

6. **Határon átnyúló együttműködések:** A Brenner János és Halász Dániel emlékhelyek, valamint a szlovén és magyar zarándokok számára készült információs anyagok többnyelvű fejlesztése (magyar, szlovén, német, angol) növelheti az érdeklődést és az elérhetőséget. A helyi szálláshelyek fejlesztése és a meglévő vallási/turisztikai elemek ötvözése tovább erősítheti a zarándokutak fenntarthatóságát.
7. **Egyéni élmények és elvárások tiszteletben tartása:** Mivel a zarándoklat fogalma személyenként eltérő, az egyéni elvárásoknak megfelelő rugalmasságot biztosítani kell, hisz a komfortzónából való kilépés, a közösségi élmények és az elvonulás lehetősége minden résztvevő számára fontos.
8. **Korosztályok igényeinek figyelembevétele:** A zarándoklatokat és útvonalakat úgy kell tervezni, hogy azok mind a fiatalabb, mind az idősebb korosztály számára vonzóak legyenek. A fiatalok számára interaktív, közösségépítő programok, míg az idősebbek számára kényelmes és könnyen elérhető szállás- és pihenőhelyek biztosítása szükséges.
9. **Az egyéni élmények elősegítése:** A zarándoklatok során különösen fontosak az egyéni – vallási – élmények, elcsendesedések, melyekhez intenzívebb átéléséhez zarándokvezetők képzésével és háttéranyagok fejlesztésével, lelki gyakorlatok szervezésével is hozzájárulhatunk.
10. **Zarándoklatvezetők és szervezők képzése:** A helyi ismeretekre építő képzések fontossága kiemelkedő. Bár a központi – esetleg támogatott - képzések több impulzust kínálhatnak, a helyi szereplők bevonása és a helyi útvonalak megismertetése elengedhetetlen. A vallási és szervezési tevékenységeket külön kell kezelni (lelki vezetés és zarándoklat szervezés).
11. **Programok és élményalapú turizmus:** Az új zarándokútvonalak kialakítása során célszerű olyan programokat tervezni, amelyek nemcsak vallási, hanem kulturális, történelmi és közösségi élményeket is kínálnak. Az élményalapú turizmusra építő

programok, mint például interaktív feladatok, csapatépítő események, valamint történelmi séták nagyban hozzájárulhatnak a zárandoklatok vonzerejéhez

12. **Modern eszközök alkalmazása:** Digitális megoldások, mint például VR-technológiák és influenszerek bevonása, segíthetik a fiatalabb generációk megszólítását. A zárandokútleveél tartalmi és digitális fejlesztése, például QR-kód alapú pecsétgyűjtő applikáció, a modern igényeknek is megfelelne.

13. **Fenntartható turizmus:** A zárandoklatok során fontos lenne figyelembe venni a fenntartható turizmus elveit. A helyi közösségek bevonása, a természeti és kulturális örökség megóvása mellett célszerű olyan programokat kialakítani, amelyek segítik a helyi gazdaság fejlődését.

A hagyományokra való építkezés és az új, modern elemek harmonikus ötvözése biztosíthatja, hogy az útvonalak ne csak spirituális, hanem kulturális és gazdasági szempontból is relevánsak legyenek.

Zárszó

A zarándokutak fejlesztésére vonatkozóan tett ajánlások és a jelenlegi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a sikeres zarándoklatokhoz elengedhetetlen a fizikai és lelki igények folyamatos figyelembevétele, valamint a helyi közösségek aktív bevonása. A megfelelő infrastruktúra, a zarándokok igényeihez illeszkedő szolgáltatások és a közösségi élmények biztosítása mind hozzájárulhatnak a zarándoklatok sikeréhez és a régió vallási és kulturális életének gazdagításához. A jövőbeli zarándokútvonalak kialakításánál figyelembe kellene venni a fenntarthatóságot és a helyi gazdaság fejlesztését is, hogy a zarándoklatok a vallási és kulturális értékek mellett gazdasági szempontból is hozzájáruljanak a térség fejlődéséhez.

Hivatkozások, felhasznált irodalom- és forrásjegyzék

Felhasznált – nyomtatott és online elérhető - irodalom

- Böcskei Balázs (2017): *A zarándoklat vallási motivációi*. Vigilia, 82(7–8), 542–551.
- Bognár István (2022): *A zarándoklat mint élmény és identitásformáló tényező*. In: *Zarándoklatok és vallásturizmus a 21. században*. L'Harmattan Kiadó.
- Husz Ildikó (2015): *Zarándokutak Magyarországon – örökség, turizmus, spiritualitás*. Turizmus Bulletin, 17(3), 36–45.
- Sulyok Judit – Mártonné Máthé Kinga (2014): *A vallási turizmus helyzete Magyarországon*. Turizmus Bulletin, 16(1), 11–20.
- Mártonné Máthé Kinga – Simonyi Norbert (2018): *A magyarországi zarándokutak turisztikai kapcsolódásai és üzemeltetési modelljei*. Turizmus Bulletin, 18(2), 46–56.
- Varga Mária (2011): *A vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon*. Keresztény Szó, 22(12).
- Csapó János – Martonné Erdős Klára (2018): *Vallási turizmus Magyarországon*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- Zoltán János (2020): *A vallási turizmus új dimenziói Közép-Európában*. Közép-Európai Közlemények, 13(1), 123–137.
- Vatikáni Zsinati dokumentumok: *Lumen Gentium, Gaudium et Spes*.
- KSH (Központi Statisztikai Hivatal) – *Vallásosság Magyarországon (2021. évi népszámlálási adatok alapján)*.
- Muravidéki Magyar Rádió és a Déli Szó (helyi hírportál) egyes cikkei.
- Ella Pivar: *Radmožanci–Rádomos zarándokhely – Mária-fa a rádomosi erdőben*. Lendva Község Fejlesztési Központ.
- Mária Rádió ingyenes magazin (nyomtatott újság) egyes cikkei
- Lendvai Kepe Zoltán (2008): *Hetés falvainak népessége és gazdálkodása a 18–20. században*. Doktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Elérhető: <https://doktori.btk.elte.hu/hist/kepezolti/diss.pdf>
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0 és kiegészítése
 - **Magyar Turisztikai Ügynökség (2022): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0**. Elérhető: https://mtu.gov.hu/dokumentumok/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf
 - **Magyar Turisztikai Ügynökség – Stratégiai dokumentumok és fejlesztési célok**. Elérhető: <https://mtu.gov.hu/cikkek/strategia/>
 - **Tokaj és Nyíregyháza turisztikai térség bemutatása** – vallásturisztikai vonatkozással (pl. Máriapócs kegyhely). Elérhető: <https://mtu.gov.hu/cikkek/tokaj-es-nyiregyhaza-turisztikai-terseg-1930/>

- Kundi Viktória (2023): A vallási turizmus elmélete és gyakorlata Magyarországon. Budapest <https://bjhf.hu/foiskola/tudomanyos-munkak/kiadvanyok/46-a-vallasi-turizmus-elvelete-es-gyakorlata-magyarorszagon>

További források és hivatkozások

Webes források – Magyar

- Szombathelyi Egyházmegye weboldala <https://www.martinus.hu/>
- Győri Egyházmegye weboldala <https://gyor.egyhazmegye.hu/>
- Martineum Felnőttképző Akadémia weboldala <https://martineum.hu/>
- Zarándokszállítás – Szombathely <https://szentmarton.martinus.hu/zarandokszallas>
- Magyar Katolikus Lexikon <https://lexikon.katolikus.hu/>
- Magyar Kurír / Katolikus hírportál <https://www.magyarKurir.hu>
- Mária Út Egyesület <https://mariaut.hu/>
- Via Sancti Martini <https://viasanctimartini.hu/>
- Szent Jakab Zarándokút <https://www.szentjakabut.hu/hu/>
- Gyöngyök Útja <https://gyongyokutja.hu/>
<https://web.archive.org/web/20180307151020/http://viamargaritarum.info/>
- Magyar Zarándokút <https://magyarzarandokut.hu/>
- Szent Erzsébet Út <https://web.archive.org/web/20180307151022/https://www.szenterzsebetut.hu/>
- Szent Benedek zarándoklat <https://szentbenedekzarandoklat.hu/>
- Zarándokakadémia <https://www.zarandokakademia.hu/>
- Telex – Van Másik Zrt. weboldal egyes cikkei <https://telex.hu/>
- Turizmus Kft. weboldal egyes cikkei <https://turizmus.com/>
- Wikipedia – online enciklopédia <https://hu.m.wikipedia.org/>
- Turistautak <https://turistautak.openstreetmap.hu/>
- Turista Magazin – Magyar „Caminók”: Zarándokutak Magyarországon <https://turistamagazin.hu>
- Travelo – El Camino tapasztalatok és költségek <https://www.travelo.hu>
- Képmás – zarándoklatokkal kapcsolatos cikkek <https://kepmas.hu>
- Vas Népe – vármegyei napilap releváns cikkei www.vaol.hu
- Interreg SI-HR Mária Út egyesület <http://www.si-hr.eu/>
- Új Magyar Szó online <https://www.maszol.ro/>
- Danube Transnational Programme Transdanube.Pearls <https://www.danube-pearls.eu/>
- Zarándok ma weboldal <https://zarandok.ma/>
- Utazás nyaralás info <https://utazas-nyaralas.info/>
- Látnivalók weboldal <https://latnivalok.info/>
- Magyar Turisztikai Ügynökség weboldala <https://mtu.gov.hu/>
- Zarándoklat / zarándokút / zarándokok témában feltöltött videók <https://www.youtube.com/>

- Az Európai Kulturális Útvonalak közé kerülhet a Mária út <https://kultura.hu/az-europai-kulturalis-utvonalak-koze-kerulhet-a-maria-ut/>
<https://kultura.hu/hanko-balazs-a-maria-ut-nemcsak-egy-spiritualis-elmany-helyszine-hanem-kulturalis-tortenelmunk-resze-is/>

Webes források – Szlovén

- Segítő Szűz Mária Nemzeti Kegyhely – Szlovénia <https://marija.si/hu/>
- Rózsafüzér Miasszonyunk ünnepe Brezjében <https://katoliska-cerkev.si/marija-je-rozni-venec-zivela-10-2024>
https://www.veol.hu/utazo/2021/01/meseszep-alpesi-tajon-bujik-meg-a-kis-szloven-telepules-brezje#google_vignette
- Szlovén egyházi weboldal <https://katoliska-cerkev.si/> <https://en.katoliska-cerkev.si/>
- Muraszombati Egyházmegye weboldala <https://www.skofija-sobota.si/>
- Dobronak (Si) község honlapja <https://www.dobrovnik.si/>
- Lendvai plébánia weboldala <https://zupnija-lendava.si/hu/>
- Szent Jakab útvonal újjáélesztése Szlovéniában <https://kultura.hu/ujjaelesztik-a-szent-jakab-zarandokut-szloven-szakaszanak-egyik-agat/>
- Szent Jakab Út Szlovén weboldala <https://www.jakobova-pot.si/jakobs-way-slovenia/>
- Dobronak település látnivalói <https://csodahelyek.hu/2019/04/23/dobronak-millionyi-orchidea-es-energiapark-a-szloven-hatarnal/#Energiapark-es-varazserdo-a-Bakonaki-tonal>
- Mária Út – Szlovén szakasza – turisztikai weboldal <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/poti/13438-marijina-romarska-pot>
- Szent Vid Muravidék <https://deakkert.dfmvk.hu/hu/helytortenet/szent-vid-muravideki-metamorfozisa>

Projektalapú és saját adatgyűjtés

- VVÖH és partnerei által készített elektronikus és papíralapú kérdőívek (2024. július–december).
- Személyes interjúk:
 - Balassi István
 - Vissi András
 - dr. Bódis Gábor
 - Csire Imre
 - Dancsecs András
 - B. Markovits Eszter
 - Déri Péter
 - Simon Štihec
 - Alojzij Kozar
 - Janez Magyar
- VVÖH belső egyeztetési jegyzőkönyvei, projekttalálkozók emlékeztetői (2024. második időszak).